Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
GERARD WILLIAM HOGAN
esitatud 12. mail 2021 [1]

Kohtuasi C-124/20

Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht
versus
Telekom Deutschland GmbH

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa))

Eelotsusetaotlus – Kaubanduspoliitika – Määrus (EÜ) nr 2271/96 – Kaitse kolmandas riigis vastu võetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest – Piiravad meetmed Iraani vastu – Ameerika Ühendriikide rakendatud teisesed sanktsioonid – Niisuguste õigusaktide järgimise keeld – Lepingu korralise ülesütlemise õiguse kasutamine

I. Sissejuhatus

1. Käesolev eelotsusetaotlus puudutab seda, kuidas tõlgendada nõukogu 22. novembri 1996. aasta määrust (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest (edaspidi „liidu blokeerimisseadus“),[2] mida on viimati muudetud komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2018/1100.[3] See tuleneb otseselt USA (tollase) presidendi Donald Trumpi poolt 2018. aasta mais Ameerika Ühendriikide nimel tehtud otsusest taganeda nn Iraani tuumarelvakokkuleppest, millele oli jõutud juulis 2015. Selle otsuse tagajärjel taasrakendusid Iraani äriühingute jm Iraani üksuste suhtes teatavad USA sanktsioonid, mille kohaldamine oli varem, 2015. aastal peatatud.

2. Välispoliitika ja riikliku julgeolekuga seotud põhjustel, eelkõige terrorismivastases võitluses on Ameerika Ühendriigid kehtestanud mitmesuguseid majandussanktsioone riikide ja füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes. Osa nendest sanktsioonidest on pikaajalised, nagu Kuuba vastu kehtestatud embargo, milleks anti luba 1961. aasta välisabi seadusega (Foreign Assistance Act) ja mis kodifitseeriti 1996. aastal Kuuba vabaduse ja demokraatliku solidaarsuse (*libertad*) seadusega (Cuban Liberty and Democractic Solidarity (Libertad) Act). Alates 11. septembrist 2001 ja terrorismivastase võitluse hoogustudes on ka USA majandussanktsioonide programm kasvanud.

[1] Algkeel: inglise.

[2] EÜT 1996, L 309, lk 1; ELT eriväljaanne 10/01, lk 75.

[3] Komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrus (EL) 2018/1100, millega muudetakse [liidu blokeerimisseaduse] lisa (ELT 2018, L 199, lk 1).

3. Ehkki neid sanktsioone kohaldatakse peamiselt USA isikute ja USA jurisdiktsiooni alla kuuluvate USA-väliste isikute suhtes, kes kauplevad asjaomaste riikidega või teevad nendega seotud investeeringuid (esmased sanktsioonid), on mõned nendest sätetest suunatud ka – peamiselt välismaiste äriühingute – tegevusele väljaspool USA jurisdiktsiooni (teisesed sanktsioonid). Nimelt on paljude neid sanktsioone rakendavate USA õigusnormide eesmärk kas näha ette karistusi sihtriigiga kauplevate kolmandate riikide üksuste suhtes või omakorda takistada neid kolmandate riikide üksusi USAga kauplemast. [4]

4. Neid USA eksterritoriaalse jurisdiktsiooni haaramise katseid on liidu tasandil ajalooliselt kritiseeritud, [5] kuna harilikult taotlevad seesugused püüded ülemäärast pädevust, mida mõne arvamuse kohaselt ei ole lihtne kooskõlastada rahvusvahelise avaliku õiguse üldpõhimõtetega. [6] Siinkohal võib täheldada, et ELL artikli 21 lõige 1 ja artikli 21 lõike 2 punkt h kohustavad liitu

[4] Vt Redding, B., „The Long Arm of the Law or the invasive Reach of the American Legal System", *International Business Law Journal*, 2007, lk 659. Oma eriarvamuses kohtuasjas United States *vs*. Verdugo-Urquidez, 494 U.S. 259, (1990) 280–281 märkis kohtunik Brennan, et „föderaalse kriminaalpädevuse tohutu laienemine väljapoole meie riigi piire on viinud ühe kommentaatori seisukohani, et meie riigi kolm suurimat ekspordiartiklit on nüüd rokkmuusika, sinised teksased ja Ameerika Ühendriikide õigusnormid" (osundatud on Grundman, V. R., „The New Imperialism: The Extraterritorial Application of United States Law", *The International Lawyer*, 14. kd, 1980, lk 257).

[5] Raskused, mida põhjustab liidu õigusele teatavate seadusandlike aktide eksterritoriaalsus, tuleks võtta lähiaastatel süviti kõne alla ka Euroopa Kohtu jaoks olulises isikuandmete kaitse valdkonnas. Nimelt annab Ameerika Ühendriikide õiguspärase välismaise andmekasutuse selgitamise 2018. aasta seadus (Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act 2018), millega on muudetud salvestatud side 1986. aasta seadust (Stored Communications Act), Ameerika õiguskaitseorganitele pädevuse nõuda enamikult suurematelt pilveteenuste osutajatelt andmeid välja ka juhul, kui neid andmeid hoitakse väljaspool Ameerika Ühendriike. Andmete talletamise teenuste turul domineerivad aga suuresti, üle 85% ulatuses USA äriühingud.

[6] Ühe Prantsuse parlamendi raporti kohaselt vaevub Ameerika Ühendriikide administratsioon harva oma jurisdiktsiooni põhjendama. Praktikas näib, et USA sanktsioonide rikkumise eest süüdi mõistetud Euroopa äriühingud, peamiselt pangad, on nii esmaste sanktsioonide alla sattunud. Nende sõlmitavad kompromisskokkulepped tuginevad tavapärastele territoriaalse pädevuse üldpõhimõtetele põhjendusel, et kõnealused tehingud sooritati USA finantsasutustele või nende kaudu või et need liikusid läbi Ameerika Ühendriikide, sest need sooritatakse USA dollarites (USD) ja seetõttu puudutab küsimus igal juhul USA arvelduskodasid. Vt Lellouche, P. ja Berger, K., *L'extraterritorialité de la législation américaine*, Rapport d'information, Assemblée Nationale, Prantsusmaa, 2016, lk 49–53. Selles osas, mis puudutab nende USA õigusaktide võimalikku põhjendatust või põhjendamatust rahvusvahelises õiguses, vt muu hulgas Ryngaert, C., „Extraterritorial Export Controls (Secondary Boycotts)", *Chinese Journal of International Law*, 7. kd, 2008, lk 625, eriti lk 642 jj; Meyer, J. A., „Second Thoughts on Secondary Sanctions", *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 30, 2009, lk 905, lk 932 jj, ning Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 9–65.

seda rahvusvahelise õiguse süsteemi kaitsma ja sellele kaasa aitama. Samuti on Euroopa ärikogukond sedalaadi seadusandlusele vastu vaielnud põhjendusel, et praktikas mõjutab see peaaegu ainult välismaiseid äriühinguid.[7]

5. Kõikidel nendel põhjustel ei jäänud selliste suure eksterritoriaalse mõju potentsiaaliga õigusnormide olemasolu märkamata. Euroopa Liit võttis 1996. aastal vastu liidu blokeerimisseaduse, mille artikli 5 esimene lõik keelab Euroopa äriühingutel järgida USA meetmeid.[8] Siiski tekitavad käesoleva eelotsusetaotluse keskmes olevad pinged kahe õiguskorra vahel võimalikke geopoliitilisi probleeme nii suveräänsuskonflikti kui ka omavahel võistlevate reguleerivate tõkete tõttu liidu ja USA turgudel. Nagu käesoleva juhtumi faktilistest asjaoludest ilmekalt nähtub, on liidu blokeerimisseaduse toimimine tekitanud rea seni lahendamata õigusküsimusi ja mitmesuguseid väga praktilisi probleeme, muu hulgas olukorra, kus Euroopa äriühingute ees on lahendamatud – ja üsna ebaõiglased – dilemmad, mille on põhjustanud kahe erineva ja teineteisele otseselt vastanduva õiguskorra kohaldatavus.[9] Ma ei saa jätta märkimata, et need dilemmad ja see, et ei ole antud selgeid suuniseid olulistes õigusküsimustes, mis otseselt tulenevad liidu blokeerimisseaduse kehtivusest, on niisugust laadi, et oleks hea, kui liidu seadusandja vaataks üle, kuidas see seadus praegu toimib.

[7] Hubert de Vauplane'i sõnul „on selles, kuidas OFAC [(Office of Foreign Asset Control), mille pädevuses on neid sanktsioone kehtestada] toimib, kõige šokeerivam suundumus karistada peamiselt välismaiseid panku, isegi kui ainus õiguslik seos Ameerika Ühendriikidega seisneb dollari kasutamises maksevaluutana" – De Vauplane, H., „Iran: Sanctions américaines contre les banques européennes, hypocrisie ou arnarque?", *Les Échos*, 23. august 2012. Vt samuti Stratmann, K., Koch, M. ja Brüggmann, M., „Deutsche Firmen leiden unter US-Sanktionen – Amerikanische Konkurrenten werden geschont", *Handelsblatt*, 12. veebruar 2019, ja „Wie hart Amerikas Forderung deutsche Unternehmen trifft", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 10. mai 2018 (veebis: https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/schutz-deutscher-unternehmen-vor-us-sanktionen-schwierig-15583846.html). Sellega seotud valdkonnas nimelt korruptsioonivastases võitluses märkis *New York Times* samuti, et 2012. aastal „on neid kompromisskokkuleppeid sõlmivate suuremate äriühingute nimekiri märkimisväärne ühes aspektis: seal ei ole Ameerika nimesid" (Wayne, L., „Foreign Firms Most Affected by a US Law Barring Bribes", *The New York Times*, 3. september 2012). Vt samuti Jakobeit, C., „Große Schmiergeldzahler", *Welt-sichen*, nr 9, 2010 (veebis: https://www.welt-sichten.org/artikel/3103/grosse-schmiergeldzahler) – kes on kommenteerinud seda, et USA äriühingutel on aastakümnete pikkused kogemused välismaise korruptsiooni seaduse (Foreign Corrupt Practices Act; edaspidi „FCPA") sätetest ja Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) eeskirjadest kõrvalehoidumises, osutades poliitilisele survele, mida rakendab USA valitsus teadmiste põhjal, mida on kogunud tema salateenistus, mis on mitmel korral viinud kasumlike projektide suhtes uute pakkumiste korraldamiseni, aga ka võimaluseni taotleda USA justiitsministeeriumilt (Department of Justice) vabastust FCPA täitmisest riikliku julgeoleku huvides. Peale selle süvendavad nende õigusnormide väga ulatuslikku reguleerimisala veelgi probleemid seoses kuludega, mis tekivad sellistes menetlustes õiguste kaitsmisel ja on tingitud teatavatest menetluslikest mehhanismidest, samade menetluste raames esitatavatest teabenõuetest, mis võivad olla seotud tundlike majandus-, finants- või tööstusandmetega, ning kohtulikust ebakindlusest. Peale selle on autoreid, kes on kritiseerinud seda, et teatavate seaduste täitmise tagamise eest vastutavad ametiasutused kasutavad seda õigust kui vahendit äriühingutega otseläbirääkimiste alustamiseks, et sundida neid koostööd tegema. Vt Garapon, A., „Une justice „très" économique" – Garapon, A. ja Servan-Schreiber, P. (toim), *Deals de justice: le marché américain de l'obéissance mondialisée*, Puf, 2015, lk 119–120. Vt samuti Lohmann, S., *Extraterritoriale US-Sanktionen*, SWP-Aktuell nr 31, mai 2019. Teised on asunud seisukohale, et need meetmed annavad tunnistust Ameerika Ühendriikide hegemooniataotluse uuest ilmnemisest. Vt Szurek, S., „Le recours aux sanctions" – Gherari, H. ja Szurek, S. (toim), *Sanctions unilatérales, mondialisation du commerce et ordre juridique international*, Cedin-Parix X Nanterre, Montchrestien 1998, lk 36; samuti „Nord Stream 2 Schwesig empört über amerikanische Drohung gegen Ostseehafen", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7. august 2020 (veebis: https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/klima-energie-und-umwelt/nord-stream-2-schwesig-empoert-ueber-drohung-gegen-hafen-16894385.html). Lõpuks, kuigi see olukord oli rohkem seotud korruptsioonialaste õigusaktidega, on mõningaid autoreid alarmeerinud see, et teatavad eksterritoriaalse mõjuga õigusaktidel põhinevad USA sanktsioonid destabiliseerisid Euroopa äriühinguid, millele järgnesid ülevõtmised Ameerika äriühingute poolt. Vt Laïdi, A., *Le droit, nouvelle arme de guerre économique: Comment les États-Unis déstabilisent les entreprises européennes*, Acte Sud, 2019, lk 156 jj.

[8] Kuigi liidu blokeerimisseadus ei ole esimene akt, mis on kehtestatud USA õiguse eksterritoriaalsuse vastu, on see sellegipoolest olnud eeskujuks Hiinale, kes on võtnud väga hiljuti vastu samalaadsed eeskirjad selle suure erinevusega, et need ei ole suunatud kolmanda riigi konkreetsete sanktsioonimeetmete vastu, vaid neis on sätestatud, et need kehtivad üldiselt siis, „kui välisriigi õigusaktide eksterritoriaalne kohaldamine vastuolus rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste suhete aluspõhimõtetega põhjendamatult keelab või piirab Hiina kodanike, juriidiliste isikute või muude organisatsioonide tavapärase majandus- ja kaubandustegevuse ning sellega seotud tegevuse kolmanda riigi (või piirkonnaga) või tema kodanike, juriidiliste isikute või muude organisatsioonidega". Vt Wang, J., „Can China's New „Blocking Statute" Combat Foreign Sanctions?", *Conflict of Laws.net*, 30. jaanuar 2021.

[9] Vt selle kohta Truyens, L. ja Loosveld, S., „The EU Blocking Regulation: navigating a diverging sanctions landscape", *International Company and Commercial Law Review*, 30(9), 2019, lk 490–501, lk 501, ning kui viidata nõiaringi olukorrale, de Vries, A., „Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)", *International Business Lawyer*, 26(8), 1998, lk 345, lk 348.

6. Eelkõige pärast 2018. aasta maikuud, mil tollane USA president Donald J. Trump tegi otsuse taganeda Iraani Islamivabariigi ja nn viie pluss ühe suurvõimu (inglise keeles mitteametlikult „P5 plus 1“) vahel juulis 2015 Viinis sõlmitud Iraani tuumarelvakokkuleppest (mille ametlik nimetus on Joint Comprehensive Plan of Action), on mitu nendest raskustest taas tähelepanu keskmesse sattunud.[10] Näib, et tegu ei ole ametliku lepingu kui sellisega, vaid pigem poliitilise kokkuleppega, mille on sõlminud ühelt poolt Julgeolekunõukogu viis alalist liiget (Ameerika Ühendriigid, Vene Föderatsioon, Hiina Rahvavabariik, Ühendkuningriik ja Prantsusmaa Vabariik), Saksamaa Liitvabariik ja Euroopa Liit ning teiselt poolt Iraani Islamivabariik. Selles kokkuleppes nähti muu hulgas ette, et Iraani Islamivabariik vähendab oma rikastatud uraani varusid ja tsentrifuuge ning nõustub korrapärase kontrolli programmiga vastutasuks teatavate majandussanktsioonide järkjärgulise lõpetamise eest. Selle kokkuleppe eesmärk tervikuna oli tagada, et Iraani Islamivabariik ei teostaks oma võimalikke ambitsioone tuumarelvade valmistamise ja tootmise suutlikkuse saavutamiseks.

7. President Trumpi otsus kokkuleppest taganeda viis omakorda uute USA sanktsioonideni. See tekitas suuri raskusi teatavatele Euroopa suurtele äriühingutele.[11] Seetõttu, et ennetada mõju, mida võiks avaldada USA sanktsioonide taaskehtestamine Iraani isikute vastu pärast seda, kui Ameerika Ühendriigid Iraani tuumarelvakokkuleppest taganesid, on Euroopa Liit lisanud liidu blokeerimisseaduse kohaldamisalasse kuuluvate välismaiste õigusaktide loetellu Iraani-vastaste sanktsioonide programmiga seotud USA õigusaktid.

8. Enne nende küsimuste juurde asumist on vaja kõigepealt tutvustada asjakohaseid sätteid.

II. Õigusraamistik

A. Liidu õigus

1. Liidu blokeerimisseadus

9. Liidu blokeerimisseaduse esimeses kuni seitsmendas põhjenduses on märgitud, et:

„ühenduse eesmärkide hulka kuulub maailmakaubanduse harmoonilisele arengule ja rahvusvahelise kaubanduse piirangute järkjärgulisele kaotamisele kaasaaitamine;

ühendus püüab võimalikult laias ulatuses saavutada liikmesriikide ja kolmandate riikide vahelist kapitali vaba liikumist, sealhulgas otseinvesteeringute (k.a kinnisvarainvesteeringud), finantsteenuste pakkumise ja väärtpaberite kapitaliturule lubamise igasuguste piirangute kõrvaldamist;

kolmas riik on kehtestanud teatavad seadused, määrused ja muud õigusaktid, mille sihiks on reguleerida liikmesriigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate füüsiliste ja juriidiliste isikute tegevust;

[10] Liidu blokeerimisseadus oli pikka aega vaikeseisundis, kuna järjestikused USA presidendid peatasid Helmsi-Burtoni seaduse vastuolulise III jaotise ning alates 2006. aastast kaldusid Euroopa Liidu ja USA sanktsioonid Iraani Islamivabariigi vastu omavahel sarnanema. Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 81.

[11] Kõige tuntum nendest juhtumitest on seotud pangaga BNP Paribas, millele määrati 8,9 miljardi USA dollari suurune trahv selle eest, et ta liigutas aastatel 2004–2012 läbi USA raha Sudaani (6,4 miljardit USA dollarit), Kuuba (1,7 miljardit USA dollarit) ja Iraani (650 miljonit USA dollarit) klientide huvides. Samuti keelati sellel pangal tasaarveldustehingud USA dollaritega üheks aastaks nafta- ja gaasi finantseerimise valdkonnas ning mitu töötajat, sealhulgas kontserni tegevjuht sunniti pangast BNP Paribas lahkuma.

nende seaduste, määruste ja muude õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamisega rikutakse rahvusvahelist õigust ja takistatakse eespool nimetatud eesmärkide saavutamist;

need seadused, sealhulgas määrused ja muud õigusaktid ja neil põhinevad või nendest tulenevad meetmed mõjutavad või võivad tõenäoliselt mõjutada kehtivat õiguskorda ja kahjustavad ühenduse huve ning Euroopa Ühenduse asutamislepingu alusel oma õigusi kasutavate füüsiliste ja juriidiliste isikute huve;

nimetatud erandlike asjaolude tõttu on vaja võtta ühenduse tasemel meetmed kehtiva õiguskorra, ühenduse huvide ja nimetatud füüsiliste ja juriidiliste isikute kaitseks, eelkõige kõrvaldades, neutraliseerides, tõkestades või muul viisil tõrjudes kõnealuste ühenduseväliste õigusaktide mõju;

nõue esitada infot vastavalt käesolevale määrusele ei takista liikmesriigil nõudmast samalaadse info esitamist oma riigiasutustele;

[…]“.

10. Liidu blokeerimisseaduse artikli 1 esimeses lõigus on sätestatud:

„Käesoleva määrusega nähakse ette kaitse käesoleva määruse lisas esitatud seaduste, sealhulgas määruste ja muude õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest ja nendel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest ning selle mõju tõrjumine, kui niisugune kohaldamine mõjutab artiklis 11 nimetatud isikute huve, kes tegutsevad rahvusvahelises kaubanduses ja/või on seotud kapitali liikumisega ning ühenduse ja kolmandate riikide vahelise äritegevusega.“

11. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 4 on sätestatud:

„Ühtki ühendusevälise kohtu otsust ega ühtki ühendusest väljaspool asuva haldusasutuse otsust, mis otseselt või kaudselt jõustavad lisas nimetatud seadusi või neil põhinevaid või neist tulenevaid meetmeid, ei tunnustata ega pöörata täitmisele ühelgi viisil.“

12. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 5 on sätestatud:

„Ükski artiklis 11 nimetatud isik ei täida vahetult ega oma tütarettevõtja või muu vahendusisiku kaudu tegutsedes või tahtlikult tegutsemata jättes mingeid nõudeid ega keelde, sealhulgas ühenduseväliste kohtute nõudeid, mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas määratletud seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel.

Isikutele võib artiklites 7 ja 8 sätestatud korras anda loa neid seadusi täielikult või osaliselt täita niivõrd, kuivõrd mittetäitmine kahjustaks oluliselt nende või ühenduse huve. Käesoleva sätte kohaldamise kriteeriumid kehtestatakse artiklis 8 sätestatud korras. Kui on piisavalt tõendeid, et mittetäitmine võiks põhjustada füüsilisele või juriidilisele isikule olulist kahju, esitab komisjon viivitamata artiklis 8 nimetatud komiteele vastavalt käesoleva määruse tingimustele võetavate asjakohaste meetmete eelnõu.“

13. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 6 on sätestatud:

“Igal artiklis 11 nimetatud isikul, kes tegutseb artiklis 1 nimetatud valdkondades, on õigus nõuda selliste kahjude, sealhulgas kohtukulude, hüvitamist, mida kõnealusele isikule on põhjustanud lisas nimetatud seaduste või neil põhinevate või neist tulenevate meetmete kohaldamine.

Kahjusid võib sisse nõuda füüsiliselt või juriidiliselt isikult või muult kahju põhjustanud üksuselt või mis tahes isikult, kes tegutseb nende nimel või nende vahendajana.“

14. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 7 on sätestatud:

„Käesoleva määruse rakendamisel peab komisjon:

[…]

b) andma loa artiklis 5 sätestatud tingimustele, ja kui kehtestatakse komitee arvamuse esitamise tähtajad, arvestama täiel määral tähtaegu, millest peavad kinni pidama isikud, kes peavad luba taotlema;

[…]“.

15. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 8 on sätestatud:

„1. Artikli 7 esimese lõigu punkti b rakendamisel abistab komisjoni eksterritoriaalse seadusandluse komitee. Nimetatud rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas käesoleva artikli lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega. Nimetatud komitee on komitee Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 182/2011[12] tähenduses.

2. Käesolevale lõikele viitamisel kohaldatakse määruse (EL) nr 182/2011 artiklit 5.“

16. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 9 on sätestatud:

„Iga liikmesriik määrab käesoleva määruse vastavate sätete rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid. Need sanktsioonid peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.“

17. Liidu blokeerimisseaduse artiklis 11 on sätestatud:

„Käesolevat määrust kohaldatakse:

1. kõikide ühenduses elavate füüsiliste isikute […] suhtes, kes on liikmesriigi kodanikud,

2. kõikide ühenduses registreeritud juriidiliste isikute suhtes,

3. kõikide määruse (EMÜ) nr 4055/86[13] artikli 1 lõikes 2 nimetatud füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes,

4. kõikide muude füüsiliste isikute suhtes, kes elavad ühenduses, kui see isik ei viibi riigis, mille kodanik ta on,

[12] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. veebruari 2011. aasta määrus (EL) nr 182/2011, millega kehtestatakse eeskirjad ja üldpõhimõtted, mis käsitlevad liikmesriikide läbiviidava kontrolli mehhanisme, mida kohaldatakse komisjoni rakendamisvolituste teostamise suhtes (ELT 2011, L 55, lk 13).

[13] Nõukogu 22. detsembri 1986. aasta määrus (EMÜ) nr 4055/86 teenuste osutamise vabaduse põhimõtte kohaldamise kohta liikmesriikide ning liikmesriikide ja kolmandate riikide vahelises mereveos (EÜT 1986, L 378, lk 1; ELT eriväljaanne 06/01, lk 174).

5. kõikide muude tööülesandeid täitvate füüsiliste isikute suhtes ühenduse territooriumil, kuhu on arvatud ühenduse territoriaalveed ja õhuruum ja liikmesriigi jurisdiktsiooni või kontrolli all olevad mis tahes õhusõidukid või laevad.“

2. Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2018/1101

18. Komisjoni 3. augusti 2018. aasta rakendusmääruse (EL) 2018/1101, milles sätestatakse [liidu blokeerimisseaduse] (mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest) artikli 5 teise lõigu kohaldamise kriteeriumid,[14] artiklis 4 on sätestatud:

„Kui komisjon hindab, kas võib tekkida tõsine kahju [liidu blokeerimisseaduse] artikli 5 teises lõigus osutatud kaitstud huvidele, võtab ta vajaduse korral arvesse muu hulgas järgmisi mittekumuleeruvaid kriteeriume:

a) kas kaitstud huvi võib seda ähvardava kahju konteksti, laadi ja allika põhjal olla konkreetselt ohus;

b) kas see kolmas riik, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt pärineb, on taotleja suhtes algatanud haldus- või kohtuliku uurimise, mis veel kestab, või kas selle kolmanda riigiga on sõlmitud eelnev kompromisskokkulepe;

c) kas on olemas märkimisväärne seos selle kolmanda riigiga, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt või järgnev meede pärineb, näiteks kas taotlejal on ema- või tütarettevõtjaid või kas sinna on kaasatud füüsilisi või juriidilisi isikuid, kes kuuluvad sellise kolmanda riigi esmasesse jurisdiktsiooni, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt või järgnev meede pärineb;

d) kas taotleja saaks mõistlikult võtta meetmeid kahju vältimiseks või leevendamiseks;

e) kahjulik mõju majandustegevusele, eelkõige see, kas taotlejale tekitataks olulist majanduslikku kahju, mis võib ohustada tema elujõulisust või tuua kaasa pankrotiriski;

f) taotleja tegutsemine muutuks ülemääraselt keeruliseks seetõttu, et kaovad olulised sisendid või ressursid, mida ei saa mõistlikult asendada;

g) kas taotleja õiguste kasutamine oleks märkimisväärselt pärsitud;

h) kas ohutus, turvalisus, inimeste elu ja tervise kaitse ning keskkonna kaitse võib olla ohus;

i) kas liidu võime viia ellu oma humanitaarabi-, arengu- ja kaubanduspoliitikat või järgida sisepoliitika välisaspekte võib olla ohus;

j) strateegiliste kaupade või teenuste tarnekindlus liidu või liikmesriigi piires või nende toomisel liitu või liikmesriiki ning nende nappuse ja tarnehäirete mõju;

k) mõju siseturule kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumise ning finants- ja majandusstabiilsuse ning liidu põhitaristute seisukohast;

[14] ELT 2018, L 199 I, lk 7.

l) kahju süsteemne mõju, eelkõige muudesse sektoritesse ülekanduv mõju;

m) mõju ühe või mitme liikmesriigi tööturule ja selle piiriülesed tagajärjed liidu sees;

n) muud asjakohased tegurid.“

B. USA õigus

1. Iraaniga seotud meetmed

19. USA on võtnud vastu õigusnormid, millega on nähtud ette karistused teiste riikide suhtes kehtestatud embargode rikkumise eest. Algul olid aga liidu blokeerimisseaduse lisas nimetatud vaid kolm õigusakti, nimelt 1993. majandusaasta suhtes riikliku kaitse lubamise seadus (National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1993), mille nõuded on konsolideeritud Kuuba vabaduse ja demokraatliku solidaarsuse 1996. aasta seaduse (Cuban Liberty and Democratic Solidarity Act 1996) I jaotises, ning Iraani ja Liibüa vastaste sanktsioonide 1996. aasta seadus (Iran and Libya Sanctions Act 1996).

20. Kuuba vabaduse ja demokraatliku solidaarsuse 1996. aasta seadus (Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act 1996; edaspidi mitteametlikuma nimetusega „Helmsi-Burtoni seadus“) võeti vastu eesmärgiga tugevdada ja jätkata USA embargot Kuuba vastu. See seadus keelab Kuuba päritolu kaupade ja teenuste või Kuubast pärit materjale või kaupu sisaldavate kaupade ja teenuste nii otse kui ka kolmandate riikide kaudu USAsse eksportimise, Kuubas asunud või Kuuba kaudu transporditud kaupadega kauplemise, Kuuba päritolu suhkru reeksportimise USAsse ilma eksportija riigi pädevale ametiasutusele teatamata või suhkrutoodete importimise USAsse, kui ei ole tagatud, et tegu ei ole Kuuba toodetega. Samuti on nimetatud seadusega külmutatud Kuuba varad ja finantstehingud Kuuba Vabariigiga.

21. Muu hulgas on selle seaduse III jaotises ette nähtud nii vahend investeeringute takistamiseks Kuubal kui ka õiguskaitsevahend nendele, kelle vara on sundvõõrandatud. Sealhulgas on nähtud ette õiguskaitsevahend USA kodanikele, kes on langenud Kuuba Vabariigi poolse sundvõõrandamispraktika ohvriks, sellega, et neile on antud õigus pöörduda USA kohtutesse iga välismaa kodaniku vastu, kes „äritsevad“ varaga, mille Kuuba valitsus on „konfiskeerinud“ 1. jaanuaril 1959 või hiljem. Helmsi-Burtoni seaduses on määratletud „äritsemine“ laialt, nii et see hõlmab väga mitmesugust tegevust seoses sundvõõrandatud varaga, sealhulgas selle müümist või haldamist, samuti teise isiku äritsemisest kasu saamist. [15]

22. Iraani ja Liibüa vastaste sanktsioonide 1996. aasta seaduses (edaspidi „d’Amato-Kennedy seadus“) on sätestatud, et Iraani või Liibüa suhtes kehtestatud embargoga hõlmatud ettevõtjad ei tohi investeerida kummassegi riiki summat, mis ületab 40 miljonit USA dollarit 12 kuu jooksul, „mis aitab otseselt ja oluliselt kaasa Iraani või Liibüa suutlikkusele arendada oma naftaressursse“. Mõiste „investeering“ hõlmab sellise arendamise eesmärgil lepingu sõlmimist või garantiide andmist või sellest kasumi saamist või selles osaluse omandamist.

[15] Vt Arendt, M., „The Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act of 1996: Isolationist Obstacle to Policy of Engagement“, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 1998, 30 (1), lk 262.

23. Reaktsioonina nende õigusnormide vastuvõtmisele ja lisaks poliitiliste etteheidete väljendamisele ja liidu blokeerimisseaduse kehtestamisele esitas Euroopa Liit kaebuse Maailma Kaubandusorganisatsiooni vaidluste lahendamise mehhanismi raames, taotledes USA õigusakti õigusvastaseks tunnistamist üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe (GATT) XXI artikli kohaselt.[16] See kaebus võeti hiljem tagasi pärast seda, kui liit oli sõlminud 11. aprillil 1997 Ameerika Ühendriikidega vastastikuse mõistmise memorandumi USA eksterritoriaalsete õigusaktide kohta.

24. Nagu olen juba märkinud, taganesid Ameerika Ühendriigid mais 2018 Joint Comprehensive Plan of Actionist (samuti tuntud kui „Iraani tuumarelvakokkulepe“), mis oli kirjutatud alla 14. juulil 2015 Viinis. Iraani tuumarelvakokkuleppe eesmärk oli kontrollida Iraani tuumaprogrammi ja lõpetada Iraani-vastased majandussanktsioonid. Selle tagajärjel taaskehtestati USA Iraani tehingute ja sanktsioonide eeskirjad (Iran Transactions and Sanctions Regulations; edaspidi „ITSR“). Vastuseks nendele uutele sanktsioonimeetmetele muudeti 2018. aastal liidu blokeerimisseaduse lisa,[17] hõlmates sellesse rohkem USA õigusakte, peamiselt õigusakte, mille eesmärk oli kehtestada sanktsioone Iraani vastu. Eelotsusetaotluses on täpsustatud, et hageja on kantud sanktsioonide nimekirja (Specially Designated Nationals and Blocked Person List; edaspidi „SDN-nimekiri“), mida peab Office of Foreign Assets Control (edaspidi „OFAC“) ja millele on viidatud liidu blokeerimisseaduse lisas nimetatud eri õigusaktides.

25. Üks niisugune õigusakt on Iraani ohu vähendamise ja Süüria inimõiguste 2012. aasta seadus (Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012). Selle seaduse Sectioni 220 punktis c on sätestatud, et kui isik jätkab teadlikult ja otseselt spetsiaalsete finantstehinguid käsitlevate sõnumiteenuste osutamist – või teadlikult võimaldab või hõlbustab otsest või kaudset juurdepääsu niisugustele sõnumiteenustele, mis on mõeldud – Iraani keskpangale või muule finantsasutusele, võib USA president kehtestada sanktsioone.

26. Teine liidu blokeerimisseaduse lisas toodud asjasse puutuv õigusakt on ITSR.

27. ITSRi paragrahvis 560.211 „Keelatud tehingud blokeeritud varaga“ on sätestatud:

„(a) Kõik Iraani valitsuse, sealhulgas Iraani keskpanga varad ja varalised huvid, mis asuvad Ameerika Ühendriikides, jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide piiresse või on Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valduses või kontrolli all või jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valdusesse või kontrolli alla, blokeeritakse ja neid ei tohi üle kanda, nende eest maksta, neid eksportida, tagasi võtta ega nendega muul viisil kaubelda.

(b) Kõik mis tahes Iraani finantsasutuse, sealhulgas Iraani keskpanga varad ja varalised huvid, mis asuvad Ameerika Ühendriikides, jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide piiresse või on Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valduses või kontrolli all või jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valdusesse või kontrolli alla, blokeeritakse ja neid ei tohi üle kanda, nende eest maksta, neid eksportida, tagasi võtta ega nendega muul viisil kaubelda.

[16] EÜT 1994, L 336, lk 11. Vt Lesguillons, H., „Helms-Burton and D'Amato Acts: Reactions of the European Union“, *International Business Law Journal*, 1. kd, 1997, lk 95–111, eriti lk 97–103 ja Smis, S, Van Der Borght, K., „The EU-U.S. Compromise on the Helms-Burton and D'Amato Acts“, 93. kd, *American Journal of International Law*, 93, 1999, lk 227, eriti lk 231–235.

[17] Vt määrus 2018/1100.

(c)(1) Kõik järgmiste isikute varad ja varalised huvid, mis asuvad Ameerika Ühendriikides, jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide piiresse või on Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valduses või kontrolli all või jõuavad edaspidi Ameerika Ühendriikide isiku, sealhulgas välisfiliaali valdusesse või kontrolli alla, blokeeritakse ja neid ei tohi üle kanda, nende eest maksta, neid eksportida, tagasi võtta ega nendega muul viisil kaubelda:

(i) isikud, kelle on kindlaks määranud rahandusminister (Secretary of the Treasury) konsulteerides riigisekretäriga (Secretary of State), kes on sellise isiku omandis või kontrolli all või kes on otseselt või kaudselt tegutsenud või väidetavalt tegutsenud sellise isiku eest või nimel, kelle vara ja varalised huvid on blokeeritud käesoleva Sectioni lõike a kuni lõike c punkti 1 alapunkti i alusel […]

[…]

(d) Käesoleva Sectioni lõigetes a–c sätestatud keelud käivad muu hulgas järgmiste tehingute kohta:

(1) rahaliste vahendite, kaupade või teenuste panustamine või andmine niisuguse isiku poolt või kasuks, kelle varad ja varalised huvid on blokeeritud vastavalt käesoleva Sectioni lõigetele a–c; ja

(2) rahaliste vahendite, kaupade või teenuste saamine isikult, kelle varad ja varalised huvid on blokeeritud vastavalt käesoleva Sectioni lõigetele a–c.“

28. ITSRi paragrahvis 560.325 „Vara, varalised huvid“ on sätestatud:

„Mõisted „vara“ ja „varalised huvid“ hõlmavad muu hulgas raha, tšekke, veksleid, kullakange, pangadeposiite, hoiukontosid, võlgu, võlgnevust, kohustusi, veksleid, tagatisi, võlakohustusi, aktsiaid ja osasid, obligatsioone, kuponge, muid finantsinstrumente, pangaaktsepte, hüpoteeke, pante, kinnispandiõigusi või muid tagatiselaadseid õigusi, laokviitungeid, veokirju, kauba vabastamise teateid (*trust receipts*), ostukirju, muid omandiõiguse või võlgnevuse tõendeid, akreditiive või muid dokumente seoses nendest tulenevate õiguste või kohustustega, volikirju, kaupu, muud vallasvara, kaubavarusid, laevu, laevadel olevaid kaupu, kinnisasjade hüpoteeke, usaldusomandi asutamisdokumente, müügilepinguid, maalepinguid, hoonestusõigusi, maa renti, kinnisasju ja nendega seotud varalisi huve, optsioone, kaubeldavaid väärtpabereid, kaubanduslikke aktsepte, honorare, tulevikus maksmisele kuuluvaid arveid, maksmisele kuuluvaid arveid, kohtuotsuseid, patente, kaubamärke ja autoriõigusi, kindlustuspoliise, hoiustamisseife ja nende sisu, annuiteete, ühiskasutuskokkuleppeid, mis tahes teenuseid, mis tahes lepinguid ja mis tahes muud olemasolevat, tulevast või tinglikku materiaalset või immateriaalset, kinnis-, vallas- või segavara või huve või varalisi huve.“

29. ITSRi paragrahvis 560.410 „Teenuste osutamine“ on sätestatud:

„[…]

(c) Paragrahvis 560.211 sätestatud tehingute tegemise keelud, mis puudutavad blokeeritud vara, kehtivad teenuste suhtes, mida osutatakse Ameerika Ühendriikides või mida osutavad USA isikud olenemata nende asukohast, sealhulgas Ameerika Ühendriikides asuva isiku välismaine filiaal:

[…]

(2) seoses varaliste huvidega, mis kuuluvad Iraani valitsusele, Iraani finantsasutusele või muule isikule, kelle vara ja varalised huvid on § 560.211 kohaselt blokeeritud.

[…]“.

30. Käesolevas asjas ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus oma eelotsusetaotluses ega ka ükski menetlusosaline oma seisukohtades täpsustanud, milline õigusakt koos oma sätetega oleks tõenäoliselt kohaldatav Deutsche Telekom GmbH suhtes, kui see äriühing ei lõpetaks oma lepinguid Bank Melli Iraniga. Minu hinnangul on eespool nimetatud kaks USA õigusakti ainsad, millel tõenäoliselt oleks selline mõju, ehkki see oleneb juhtumi asjaoludest.

31. Rahatrahvidega seoses on nii d’Amato-Kennedy seaduses kui ka ITSRis viidatud rahvusvahelise erakorralise majanduspädevuse seaduse (International Emergency Economic Powers Act; 50 U.S.C. 1705) Sectionile 206. Viimati nimetatud seaduses on sätestatud, et tsiviilõiguslik karistus selle seaduse sätete rikkumise (ja seega kahe eespool viidatud seaduse sätete rikkumise eest) on summa, mis ei ületa kas 250 000 USA dollarit või trahvi põhjustanud rikkumise esemeks olnud tehingu kahekordset summat, olenevalt sellest, kumb on suurem. Rahvusvahelise erakorralise majanduspädevuse seaduses on samuti seoses kriminaalkaristustega sätestatud, et isiku süüdimõistmisel selle seaduse (ning seega d’Amato-Kennedy seaduse ja ITSRi) asjakohaste sätete rikkumises mõistetakse talle karistuseks trahv, mis ei ületa 1 000 000 USA dollarit, või kui tegu on füüsilise isikuga, võidakse talle mõista kuni 20 aastat vangistust või mõlemat.[18]

2. Välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriin USA õiguses

32. Välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriin (*foreign sovereign compulsion doctrine*) on kaitseabinõu, mida on tunnustanud Supreme Court (Ameerika Ühendriikide kõrgeim kohus) 1958. aastal kohtuasjas Société Internationale *vs.* Rogers, 357 U.S. 197 (1958).[19] See doktriin põhineb nõuetekohase menetluse põhimõttel, aga ka rahvusvahelise viisakuse põhimõttel, s.o austusel teise suveräänse riigi õigussüsteemi vastu.[20] Selle doktriini kohaselt, mida on kohaldatud eelkõige seoses konkurentsieeskirjadega,[21] ei saa osariigi ega föderaalsed ametiasutused kohustada isikut a) sooritama teises riigis tegu, mis on keelatud tema kodakondsusriigi õigusnormidega, ega b) hoiduma sooritamast teises riigis tegu, mida nõuavad selle riigi või tema kodakondsusriigi seadused.

33. Ent seoses selle doktriini kohaldamisega Kanada, Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu poolt vastu võetud blokeerivate õigusaktide kontekstis leidis Ameerika Ühendriikide District Court for the Eastern District of Pennsylvania (Pennsylvania osariigi idapiirkonna ringkonnakohus) kohtuasjas Ameerika Ühendriigid *vs.* Brodie, 174 F. Supp. 2d 294 (E.D. Pa. 2001), et selles kohtuasjas süüdistatavad, kes olid sooritanud Kuuba Vabariigiga tehinguid, mis olid USA

[18] Seoses liidu blokeerimisseaduse artikliga 6 (mida on nimetatud ka *claw-back*-sätteks) võib täheldada, et kuivõrd Ameerika Ühendriikidel on rahvusvahelise tavaõiguse praeguses olukorras kohtulik puutumatus, on tõenäoline, et see säte on kohaldatav peamiselt eraõiguslike täitjate suhtes. Kuid selle seaduse lisas mainitud USA õigusaktides Iraani kohta ei tundu olevat ette nähtud eraõiguslikku jõustamismehhanismi nagu Helmsi-Burtoni seaduse III jaotises.

[19] Kohtuasjas Société Internationale *vs.* Rogers oli Supreme Court (Ameerika Ühendriikide kõrgeim kohus) tühistanud USA ringkonnakohtu algse järelduse, et on rikutud USA kohustusliku avaldamise korraldust, kuna hagejat takistas nimetatud juhul seda korraldust täitmast oht, et ta võetakse Šveitsis vastutusele sealses õiguskorras kehtivate mitteavaldamise normide rikkumise eest.

[20] Vt Wallace, Jr., D., „The Restatement and Foreign Sovereign Compulsion: A Plea for Due Process“, *International Lawyer*, 23. kd, ABA, 1989, lk 593, eriti lk 595–596.

[21] Kohtuasjas Interamerican Refining Corp. *vs.* Texaco Maracaibo, Inc (307 F. Supp. 1291 (D. Del. 1970) tunnistas District Court for Delaware (Delaware’i osariigi ringkonnakohus, USA), et kostjat oli nafta müümisest keelduma sundinud Venezuela valitsus.

õigusnormidega keelatud, ei saa enda kaitseks tugineda välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriinile, ja seda kahel põhjusel.[22] Esiteks, kui selle doktriini loogika seisneb lugupidamises välisriigi suveräänsuse vastu, ei ole sellel doktriinil kriminaalasjas kohta, sest Ameerika Ühendriikide avaliku korra rikkumine kaalub üles rahvusvahelise viisakusega seotud kaalutlused. Teiseks, asumata seisukohale, et seoses selle doktriiniga ei saa kunagi tekkida nõuetekohase menetlusega seotud mureküsimusi kriminaalasja kontekstis, märkis nimetatud USA ringkonnakohus, et selles asjas tõstatatud nõuetekohase menetlusega seotud probleeme ei esine, kuna mitmesugused riiklikud blokeerivad õigusaktid, mis olid sel ajal jõus Kanadas, Ühendkuningriigis ja Euroopa Liidus, ei pannud äriühingule kohustust Kuuba Vabariigiga kaubelda. Varasematel juhtudel, mil oli tunnistatud see doktriin kohaldatavaks, oli antud süüdistatavatele välisriikide pädevuses konkreetseid korraldusi, millega kohustati neid konkreetselt mingit tegu sooritama. Ilma selliste korraldusteta ei ole süüdimõistmise ohtu olemas. Kohtuasjas Ameerika Ühendriigid *vs*. Brodie selliseid korraldusi ei olnud. Vahest kõige olulisem on see, et selles kohtuasjas ei esitatud tõendeid selle kohta, et vaidlusalused blokeerivad õigusaktid *kohustasid* süüdistatavaid oma tooteid Kuuba Vabariigile *müüma*. Niisiis puudus kohustuslikkuse element, mis on välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriini puhul nõutav.

C. Saksamaa õigus

34. Saksamaa valitsuse sõnul on tähtajatute teenuste osutamise lepingute korral (mille hulka kuuluvad telekommunikatsiooniteenuste osutamise lepingud), kui need sõlmitakse tähtajatult, kummalgi lepingupoolel Saksamaa tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch; edaspidi „BGB“) § 620 lõike 2 kohaselt nn korraline ülesütlemisõigus, mis tähendab, et tal on õigus leping ilma mingi erilise põhjuseta üles öelda. Kehtivad etteteatamise tähtajad ja vastavad tähtpäevad on sätestatud BGB §-s 621, kus on ette nähtud erinevad etteteatamistähtajad olenevalt tasu maksmise tähtpäevast (sellest, kas tasu makstakse päeva, nädala, kuu, kvartali vms kaupa). Seevastu tähtajaliselt sõlmitavate teenuste osutamise lepingute puhul ei ole „korralist“ ülesütlemisõigust seadusega ette nähtud. Need lepingud lõpevad § 620 lõike 1 kohaselt lepingu tähtaja lõppedes. Kuna need õigusnormid on dispositiivsed, võivad lepingupooled nendest kõrvale kalduda. Samuti tohib kõiki kestvuslepinguid, mida paljud teenuste osutamise lepingud on, BGB § 314 kohaselt igal ajal mõjuval põhjusel üles öelda.

35. BGB §-s 134 on sätestatud:

„Õigusaktis sätestatud keeldu rikkuv tehing on tühine, kui sellest seadusest ei tulene teisiti.“[23]

[22] Tuleb aga täheldada, et kohtuasjas Societe Nationale Aéronautique *vs*. District Court (482 U.S. 522 (1987)) märkis kohtunik J. Stevens Supreme Courti (Ameerika Ühendriikide kõrgeim kohus) kohtuotsust teatavaks tehes, kuid joonealuses märkuses, et „väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei võta [blokeerivad] õigusaktid Ameerika kohtult pädevust anda isikule enda alluvuses korraldus esitada tõendeid, isegi kui nende esitamine kui tegu võib seda õigusakti rikkuda“. Vt joonealune märkus 29. Kohtunik J. Stevens märkis siiski, et „Ameerika kohtud peaksid […] võtma vaevaks ilmutada nõuetekohast tähelepanelikkust eriliste probleemide suhtes, mis võivad tekkida välismaisel kohtuasja poolel seoses tema kodakondsuse või tegevuskohaga, ja välisriigi väljendatud suveräänsete huvide suhtes“.

[23] Saksamaa valitsuse antud teabe kohaselt ei viita BGB §-s 134 kasutatud mõiste „tehing“ mitte ainult lepingutele, vaid ka ühepoolsetele tehingutele, nagu lepingu ülesütlemise avaldus.

36. Liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu rikkumist võidakse Saksamaal menetleda kui haldusõigusrikkumist vastavalt väliskaubanduse seaduse (Außenwirtschaftsgesetz; edaspidi „AWG“) § 19 lõike 4 esimese lause punktile 1 koostoimes väliskaubanduse määruse (Außenwirtschtsverordnung) § 82 lõikega 2 ning see on karistatav kuni 500 000 euro suuruse rahatrahviga (AWG § 19 lõige 6).[24]

III. Põhikohtuasja faktilised asjaolud ja eelotsusetaotlus

37. Hageja, Bank Melli Iran on Iraani pank, mis tegutseb Iraani õiguse alusel asutatud aktsiaseltsi vormis. Tal on filiaal Hamburgis (Saksamaa) ja tema põhitegevus seisneb väliskaubandustehingute tegemises Iraaniga. Kostja, Telekom Deutschland GmbH on ühe juhtiva Saksamaa telekommunikatsiooniteenuste osutaja Deutsche Telekomi tütarettevõtja. Kontsernil on kogu maailmas üle 270 000 töötaja, kellest rohkem kui 50 000 on USAs, kust tuleb ligikaudu 50% tema käibest.

38. Hageja ja kostja sõlmisid raamlepingu, mis võimaldab hagejal hõlmata ühe lepinguga kõiki äriühingu liitumisi eri asukohtades Saksamaal. Selle lepingulise suhte raames tellis hageja eri teenuseid, mida kostja talle võimaldas ja esitas talle igal kuul arveid ligikaudu 2000 euro eest, mis maksti alati hilinemata ära. Nende lepingutega hõlmatud teenused on alus, millele on eksklusiivselt ehitatud hageja pangasisene ja -väline side Saksamaal, ja need on seetõttu, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on tuvastanud, tema äritegevuses möödapääsmatult vajalikud.

39. Pärast seda, kui president Trump tegi maikuus 2018 otsuse, milles Ameerika Ühendriigid tegid ettepaneku taganeda Iraani tuumarelvakokkuleppest, taaskehtestati sellega kooskõlas ITSR. Muu hulgas pärast seda, kui võeti vastu 6. augusti 2018. aasta täitevkorraldus 13846, millega taaskehtestati teatavad sanktsioonid Iraani suhtes (Executive Order 13846 of August 6 2018, Reimposing Certain Sanctions With Respect to Iran), lisati Bank Melli Iran taas OFACi koostatud SDN-nimekirja. Bank Melli Iran oli varem olnud selles nimekirjas alates 2007. aastast pärast seda, kui OFAC oli nimetanud ta blokeeritud isikuks vastavalt 28. juuni 2005. aasta täitevkorraldusele 13382, millega blokeeritakse massihävitusrelvade levitajate ja nende toetajate vara (Executive Order 13382 of June 28 2005, Blocking Property of Weapons of Mass Destruction Proliferators and Their Supporters),[25] kuni need sanktsioonid Iraani tuumarelvakokkuleppega kaotati. Need uued sanktsioonid jõustusid 5. novembril 2018.

40. Kostja teatas 16. novembri 2018. aasta kirjas, et ütleb päevapealt üles kõik hagejaga sõlmitud lepingud. Samal kuupäeval saatis ta samasugused ülesütlemisteated veel vähemalt neljale Iraaniga seotud kliendile, kelle asukoht oli Saksamaal. Hageja pöördus kostja vastu kohtusse, väites, et on rikutud liidu blokeerimisseadust, ning 28. novembril 2018 tegi Landgericht Hamburg (Hamburgi esimese astme kohus, Saksamaa) hagi tagamise määruse, millega ta kohustas kostjat täitma neid lepinguid kuni korralise etteteatamistähtaja lõppemiseni.

41. Kostja saatis 11. detsembri 2018. aasta kirjaga veel ühe teate lepingu ülesütlemise kohta. Selles kirjas oli muu hulgas märgitud: „[…] 16. novembri 2018. aasta kirjas teatasime, et allpool loetletud teenuste osutamine lõpetatakse kohe. Lihtsalt ettevaatuse eesmärgil teatame käesolevaga ka lepingu korralisest ülesütlemisest alates varaseimast võimalikust kuupäevast“.

[24] Trahvimise eesmärgil haldusmenetluse algatamise suhtes kehtib erinevalt kriminaalmenetlusest oportuniteedi põhimõte, mis tähendab, et haldusorganil on juhtumi asjaolusid arvesse võttes kaalutlusõigus, kas menetleda väärtegu või mitte.

[25] Vt Federal Register/Vol. 72, nr 213/esmaspäev, 5. november 2007/Notices.

42. Lepingute korralise ülesütlemise etteteatamistähtajad lõppesid vastavalt 25. jaanuaril 2019, 10. veebruaril 2019, 13. märtsil 2019, 10. ja 25. septembril 2019, 30. jaanuaril 2020, 22. augustil 2020 ja 7. jaanuaril 2021. Vastuseks palus hageja, et Landgericht Hamburg (Hamburgi esimese astme kohus) kohustaks kostjat jätma kõik lepingutes kokku lepitud liitumised aktiveerituks.

43. Esimese astme kohus kohustas kostjat täitma lepinguid kuni korralise ülesütlemise tähtaegade lõppemiseni. Ta otsustas, et vaidlusaluste lepingute korraline ülesütlemine kostja poolt oli kehtiv ja muu hulgas ei rikkunud see liidu blokeerimisseaduse artiklit 5. Kohus jättis hagi ülejäänud osas rahuldamata.

44. Hageja kaebas Landgericht Hamburgi (Hamburgi esimese astme kohus) otsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa), väites, et kostja esitatud korralise ülesütlemise teade rikub liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku ja tuleb seetõttu lugeda kehtetuks, sest see oli ajendatud vaid kostja soovist täita üht selle määruse lisas loetletud õigusaktidest. Kostja väidab komisjoni suunisele tuginedes, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik ei muuda tema õigust korralisele ülesütlemisele, mis ei olene ülesütlemise põhjusest, kuna selle artikliga on jäetud talle vabadus ärisuhe hagejaga mis tahes ajal lõpetada, kusjuures tema motiivid ei ole olulised.

45. Sellega seoses märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks, et kostja ei ole tõendanud, et ülesütlemisele oleksid eelnenud Ameerika Ühendriikide asutuste või kohtute otsesed või kaudsed ettekirjutused. Üks teine Saksamaa apellatsioonikohus, Oberlandesgericht Köln (liidumaa kõrgeim üldkohus Kölnis, Saksamaa) on asunud 7. veebruari 2020. aasta otsuses seisukohale, et sellises olukorras ei ole liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik kohaldatav. Eelotsusetaotluse esitanud kohus aga on seisukohal, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu rikkumise tuvastamiseks piisab ainuüksi teiseste sanktsioonide olemasolust, kuna üksnes nii saab sätestatud kohustust tõhusalt rakendada.

46. Teiseks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et lepingu (korraline) ülesütlemine rikub liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku juhul, kui selle peamine põhjus on soov järgida USA sanktsioone. Puhtmajanduslikel kaalutlustel põhinev ülesütlemine aga, millel ei ole USA sanktsioonidega konkreetset seost, ei riku liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku. Seetõttu peaks eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustama, kas selle artikli soovitava toime tagamiseks ei oleks asjakohane asuda seisukohale, et kostja peaks erandkorras selgitama ülesütlemise põhjusi või isegi vajaduse korral tõendama, et lepingu lõpetamise otsus ei põhinenud Ameerika Ühendriikide turul ebasoodsasse olukorda sattumise kartusel.

47. Kolmandaks on eelotsusetaotluse esitanud kohus seisukohal, et BGB § 134 kohaselt on liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku rikkuv lepingu ülesütlemine tühine. Seejuures küsib nimetatud kohus, kas seda, kui nõuda kostjalt lisaks rahatrahvi määramisele lepingusuhte jätkamist hagejaga, saaks pidada liidu blokeerimisseaduse artiklis 9 ette nähtud karistuste proportsionaalsuse põhimõtte vastaseks, kui võtta arvesse majandusliku kahju riski kostja jaoks, kes saab 50% oma käibest USA turul.

48. Neljandaks osutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et liidu blokeerimisseaduse põhjenduste kohaselt on selle eesmärk kaitsta ettevõtjaid. Nimetatud kohus aga on seisukohal, et see eesmärk ei ole saavutatav, sest liidu blokeerimisseaduse artikliga 6 reguleeritud kahju hüvitamise nõue ega võimalus saada selle seaduse artikli 5 teise lõigu alusel luba erandiks ei tasakaalusta piisavalt selle

seaduse artikli 5 esimese lõigu kohaldamisest tulenevat ohtu saada Ameerika Ühendriikide turul majanduslikku kahju, kuna eeldatav majanduslik kahju üksi ei pruugi olla piisav põhjus erandi tegemiseks. Nendel asjaoludel soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas meede, mis keelab ettevõtjal katkestada suhet kaubanduspartneriga, on kooskõlas ettevõtlusvabadusega, mida kaitseb Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 16, ja harta artiklis 52 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega.

49. Nendel asjaoludel otsustas Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis) menetluse peatada ja taotleda Euroopa Kohtult eelotsust järgmistes küsimustes:

„1. Kas [blokeerimisseaduse] artikli 5 esimene lõik on kohaldatav ainult siis, kui Ameerika Ühendriikide asutused või kohtud on teinud tegutsevale Euroopa Liidu ettevõtjale sama [seaduse] artikli 11 tähenduses otseselt või kaudselt ettekirjutusi, või on sätte kohaldamiseks piisav, et ka ilma selliste ettekirjutusteta on Euroopa Liidu ettevõtja tegevuse eesmärk järgida teiseseid sanktsioone?

2. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks esimesele küsimusele andma teise võimalusena pakutud vastuse:

   on [blokeerimisseaduse] artikli 5 esimese lõiguga vastuolus riigisisese õiguse selline käsitus, mille kohaselt peab lepingut ülesütleval isikul olema võimalik üles öelda ka kestvusvõlasuhe lepingupoolega, kelle on OFAC kandnud SDN-nimekirja, seega öelda leping üles Ameerika Ühendriikide sanktsioonide järgimiseks, ilma et ülesütlemiseks oleks vaja alust, mistõttu ei pea isik tsiviilkohtumenetluses märkima ja tõendama, et ülesütlemise aluseks ei ole soov järgida Ameerika Ühendriikide sanktsioone?

3. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks teisele küsimusele vastama jaatavalt,

   tuleb korralist ülesütlemist, mis on vastuolus [blokeerimisseaduse] artikli 5 esimese lõiguga, pidada tingimata tühiseks või saab [seaduse] eesmärki täita ka muude sanktsioonidega, näiteks trahvi määramisega?

4. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks kolmandale küsimusele andma esimese võimalusena pakutud vastuse,

   tuleb lähtuda sellest, et ühelt poolt Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 16 ja 52 ning teiselt poolt [blokeerimisseaduse] artikli 5 teise lõigu kohast erandkorras loa andmise võimalust arvestades on see nii ka juhul, kui nimekirja kantud lepingupoolega ärisidemete säilitamise korral ähvardab Euroopa Liidu ettevõtjat Ameerika Ühendriikide turul märkimisväärne majanduslik kahju (käesoleval juhul 50% kontserni käibest)?“

IV. Analüüs

50. Sissejuhatavalt soovin juhtida tähelepanu sellele, et kuigi mõni menetlusosaline on viidanud komisjoni 7. augusti 2018. aasta suunisele „Küsimused ja vastused: blokeerimisseaduse ajakohastatud versiooni vastuvõtmine“,[26] ei ole see dokument siduvalt normatiivne, sest seda ei võetud vastu aluslepingutes sätestatud korras, ja see ei ole ka tõlgendamisel siduv, kuna liidu

[26] C/2018/5344 (ELT 2018, C 2771, lk 4).

institutsioonide poolt vastu võetud aktide, sealhulgas näiteks blokeerimisseaduse tõlgendamise pädevus on aluslepingutega antud ainult Euroopa Kohtule.[27] Nendel asjaoludel olen seisukohal, et seda dokumenti ei saa esitatud küsimuste käsitlemisel arvesse võtta.

51. Kuna rakendusmäärus 2018/1101 on madalama järgu norm, ei saa ka selle sätteid liidu blokeerimisseaduse sätete tõlgendamisel arvesse võtta.[28]

52. Seega tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimusi analüüsida üksnes blokeerimisseaduse ja esmase õiguse põhjal.

A. Esimene küsimus

53. Esimeses küsimuses palub eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitada, kas blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see on kohaldatav vaid siis, kui niisuguse riigi haldusorgan või kohus, mille õigusaktid on loetletud selle seaduse lisas, on otseselt või kaudselt adresseerinud juhiseid sama seaduse artiklis 11 viidatud isikule, või piisab blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu kohaldamiseks sellest, kui ettevõtja, kelle asukoht on Euroopa Liidu territooriumil, järgib omal algatusel kõnealust välisriigi eksterritoriaalset õigusakti, et ennetada selle õigusakti võimalikku kohaldamist.

54. Sellega seoses kordan liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus sätestatut: „Ükski artiklis 11 nimetatud isik ei täida vahetult ega oma tütarettevõtja või muu vahendusisiku kaudu tegutsedes või tahtlikult tegutsemata jättes mingeid nõudeid ega keelde, sealhulgas ühenduseväliste kohtute nõudeid, mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas määratletud seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel."

55. Nagu sellest sõnastusest näha, on blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus nimetatud „ühenduseväliste kohtute nõudeid" kui kõigest ühte mitmetest „nõudei[st] [ja] keeld[udest]", mis tulenevad blokeerimisseaduse lisas loetletud seadustest ja mida on keelatud täita igal isikul blokeerimisseaduse artikli 11 tähenduses.[29] See tähendab, et vähemalt blokeerimisseaduse artikkel 5 on kohaldatav *mitte ainult* juhtudel, kui kohus on esitanud nõudmise või juhise. Samuti võib tähele panna, et selle artikli kohaselt on keelatud täita mis tahes „nõuet", mis on sätestatud blokeerimisseaduse lisas loetletud õigusaktis, mõiste „nõue" aga viitab õiguslikult kohustusele, mis on kehtestatud mis tahes liiki õigusaktiga, olenemata sellest, kas tegu on lepingu, kokkuleppe, seaduse, määruse või kohtuotsusega. Neid kahte asjaolu arvesse võttes on

[27] Euroopa Kohtu praktikast tuleneb esiteks, et väljaspool aluslepingutes ette nähtud menetlusi võib komisjon vastu võtta vaid praktikat väljendavaid käitumisnorme selle kohta, kuidas see institutsioon kavatseb kasutada talle aluslepingutega antud kaalutlusõigust, millest ta pealegi ei saa kõrvale kalduda, ilma et ta seda põhjendaks. Vt selle kohta 9. oktoobri 1984. aasta kohtuotsus Adam jt *vs.* komisjon (80/81–83/81 ja 182/82–185/82, EU:C:1984:306, punkt 22) ning 18. mai 2006. aasta kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon (C-397/03 P, EU:C:2006:328, punkt 91). Kui ta seda kohustust täidab, ei saa institutsioon kunagi täielikult loobuda talle antud niisugust kaalutlusõigust teostamast. Vt nt 10. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Société des produits Nestlé *vs.* EUIPO – European Food (FITNESS) (T-536/18, ei avaldata, EU:T:2019:737, punkt 38). Teiseks ei saa õigusaktide sätete kohaldamisala kunagi sõltuda institutsioonide tegevusest või avaldustest. Vt 10. detsembri 2013. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Iirimaa jt (C-272/12 P, EU:C:2013:812, punkt 53).

[28] Vastupidine lahendus tähendaks tunnistamist, et madalama järgu norm saab muuta kõrgema järgu õigusnormi kohaldamisala.

[29] Kuna äriühingute osas on blokeerimisseaduse artikli 11 lõikes 2 viidatud „[liidus] registreeritud" juriidilistele isikutele, on selle seaduse artikkel 5 kohaldatav USA äriühingute Euroopa tütarettevõtjate suhtes, kuid mitte Euroopas kauplevate USA äriühingute ega Euroopa äriühingute USA tütarettevõtjate suhtes. Mis puudutab Euroopa Keskpanka ja Euroopa Investeerimispanka, siis kuna nende õiguslik olemus tuleneb aluslepingutest, vastavalt ELTL artiklitest 282 ja 308 ning seetõttu ei ole nad „registreeritud" [inglise keeles *incorporated*] äriühingud, ei ole blokeerimisseaduse artikkel 5 nende kui selliste suhtes kohaldatav. Mõlemad aga on kohustatud kohaldama selle seaduse artiklit 4.

selge, et blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu sõnastus toetab tõlgendust, mille kohaselt on see säte kohaldatav isegi juhul, kui puuduvad haldusorgani või kohtu juhised või nõudmised.[30]

56. Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleb liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvesse võtta ka selle konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks see säte on.[31]

57. Blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu *konteksti* kohta võib täheldada, et alati, kui selles seaduses on ette nähtud säte, mille kohaldamine eeldab haldus- või kohtuotsuse olemasolu, on selles seaduses sõnaselgelt viidatud sedalaadi aktile, mitte enam üldmõistetele, nagu „nõue või keeld“. Seega, kuna selle seaduse artikkel 5 on sõnastatud laialt, usun, et see säte ei ole kohaldatav mitte ainult juhtudel, kui niisuguse riigi haldusorgan või kohus, mille õigusaktid ja korraldused on loetletud blokeerimisseaduse lisas, on otseselt või kaudselt adresseerinud juhiseid sama seaduse artiklis 11 viidatud isikule. Lisaks, kuna blokeerimisseaduse artikkel 4 välistab võimaluse, et väljaspool liitu asuva haldusorgani või kohtu antud juhistel võiks olla mõju liidu sees, puuduks blokeerimisseaduse artikli 5 esimesel lõigul autonoomne kohaldamisala, kui see säte nõuaks, et enne, kui seda sätet on vaja kohaldada, oleksid sama seaduse artiklis 11 viidatud isikud saanud selliseid juhiseid.[32]

58. Samuti näib liidu blokeerimisseaduse eesmärk kinnitavat selle artikli 5 laia kohaldamisala.

59. Esiteks nähtub blokeerimisseaduse neljandast kuni kuuendast põhjendusest, et see seadus võeti vastu reaktsioonina *mõjule*, mida põhjustasid lisas loetletud seadused. Muu hulgas saab selle seaduse viiendast põhjendusest järeldada, et tõenäoliselt mõjutavad väljakujunenud rahvusvahelist õiguskorda, mida liit on lubanud kaitsta, ning kahjustavad tema huve või liidu õigusnormide alusel oma õigusi teostavate füüsiliste ja juriidiliste isikute huve need seadused ise, mitte ainult nende põhjal võetavad meetmed.

60. Teiseks tuleneb seitsmendast põhjendusest, et blokeerimisseaduse eesmärk on kaitsta neid füüsilisi ja juriidilisi isikuid, kelle huve mõjutavad *eespool nimetatud seadused*, ja seda tehakse kuuenda põhjenduse kohaselt eeldatavasti „kõrvaldades, neutraliseerides, tõkestades või muul viisil tõrjudes *kõnealuste ühenduseväliste õigusaktide mõju*“[33]. Niisiis nähtub viimati nimetatud põhjendusest selgelt, et eesmärk on tasakaalustada nii välisriigi õigusaktide endi kui ka nendes õigusaktides sätestatud kohustusi rakendavate otsuste mõju.

61. Kolmandaks nähtub ka blokeerimisseaduse artiklist 1, kus on kokku võetud selle seaduse eesmärgid, et eesmärkideks on seista vastu selle seaduse lisas nimetatud seaduste *mõjule* ja kaitsta Euroopa ettevõtjaid selle eest, mitte ainult seista vastu nende seaduste *kohaldamisele* siis, kui haldusorgan või kohus annab välja juhise, nagu väidab kostja. Neid eesmärke ei oleks võimalik saavutada, kui seda seadust ja eelkõige selle artikli 5 esimest lõiku tuleks tõlgendada nii, et see hõlmab üksnes olukorda, kus ettevõtja on saanud ametliku juhise kohtult või

[30] Tõepoolest on selles sättes kasutatud sõnastust „mingeid nõudeid ega keelde, […] mis otseselt või kaudselt *põhinevad* lisas määratletud seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel“ (kohtujuristi kursiiv), millest võib jääda mulje, et need nõuded või keelud eristuvad nendes seadustes sätestatud kohustustest. Olen siiski seisukohal, et alternatiivselt kasutatud sõna „tulenevad“ on piisavalt lai, et hõlmata nendes seadustes otseselt sätestatud kohustusi.

[31] Vt selle kohta nt 10. septembri 2014. aasta kohtuotsus Holger Forstmann Transporte (C-152/13, EU:C:2014:2184, punkt 26) ja 10. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Wightman jt (C-621/18, EU:C:2018:999, punkt 47).

[32] See säte tähendab muu hulgas liikmesriikide kohustust mitte täita ühtegi Ameerika Ühendriikide väljaandmistaotlust, mis põhineb blokeerimisseaduse lisas loetletud õigusaktil.

[33] Kohtujuristi kursiiv.

haldusorganilt.[34] Nimelt, kuna ettevõtjaid peetakse üldiselt riskikartlikeks, kalduvad hoolsad ettevõtjad järgima oma õiguslikust keskkonnast tulenevaid õiguslikke piiranguid omal algatusel.[35] Muidu oleks olemas tegelik oht, et isegi kui puudub ametlik juhis lõpetada kauplemine, võiksid isikud sellegipoolest viidata oma lepinguliste kohustuste täitmata jätmise või nendest lahtiütlemise põhjenduseks USA sanktsioneeriva õigusakti *võimalikule* kohaldamisele. Nendel asjaoludel oleks isik, kellele tekib niiviisi tagajärgi, jäetud ilma blokeerimisseadusest tuleneva õiguskaitsevahendita lihtsalt põhjusel, et ta ei saa viidata sellekohasele ametlikule juhisele, isegi kui mure võimaliku sanktsioonide kohaldamise pärast oleks pelgalt kujutletav.

62. Igal juhul, kuna blokeerimisseaduse artikkel 4 on selgelt kohaldatav selleks, et takistada sanktsioneeriva õigusakti olemasolu alusel kohtu või haldusorgani tehtud otsuse täitmist ka juhul, kui puudub sellekohane juhis välisriigi haldusasutuselt, puuduks blokeerimisseaduse artikli 5 esimesel lõigul autonoomne kohaldamisala, kui selle kohaldamise tingimuseks oleks seatud nõue, et sama seaduse artiklis 11 viidatud isikud peavad olema saanud sellekohase juhise.

63. Peale selle ei kohusta lisas loetletud seadused nende täitmise tagamise eest vastutavaid haldusorganeid või kohtuid adresseerima ühelegi esmastele sanktsioonidele allutatud ettevõtja lepingupartnerile juhiseid, mille kohaselt tuleb neid seadusi täita, enne kui neil tekib õigus nende suhtes sanktsioone rakendada. Seega tekib nendest seadustest – alates sellest hetkest, kui need muutuvad täielikult kohaldatavaks – blokeerimisseaduse artiklis 11 viidatud isikutele õiguslik risk. Nii tuleb nendel ettevõtjatel sestpeale otsustada, kas nad peaksid selle riski vältimiseks püüdma end asjaomastelt turgudelt lahti siduda (või neid turge vältida) (vältimise strateegia) või püüdma piisavate ressurssidega seda riski vähendada neid õigusakte täites, mis eeldab praktikas vähemalt seda, et need äriühingud jälgivad oma tehinguid (piiramise strateegiad).[36]

[34] Selles aspektis ei nõustu ma Telekom Deutschlandi argumendiga, et blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu kohaldamiseks oleks vaja USA kohtu või haldusorgani juhist, kuna iga välisriigis vastu võetud seadus tekitab põhimõtteliselt tagajärgi ainult vastu võtnud riigi territooriumil. Nimelt on ilmne, et kõnealusest õigusaktist tekkiv probleem puudutab ennekõike äriühinguid, millel – nagu Deutsche Telekomil – on huvid Ameerika Ühendriikides. Tegelikkuses on teatavate seaduste eksterritoriaalsusega võitlemise keerulisus seotud lihtsalt sellega, et riikide majandused on omavahel seotud.

[35] See, et äriühing nõudeid täidab, on tihedalt seotud riski tajumisega. Osa autoreid on määratlenud õiguslikku riski nii, et see tuleneb „õigusnormi seostumisest sündmusega, mille puhul emba-kumba (või mõlemat) iseloomustab teatav ebakindlus. Sellel õigusnormi ja sündmuse omavahelisel seostumisel on seoses ebakindlusega tagajärgi, mis võivad mõjutada äriühingu väärtust“. Collard, C. ja Roquilly, C., *Proposals for a Definition and Map of Legal Risk*, EDHEC Business School, uurimus, 2011, lk 7. Seetõttu, mida tihedamad on seosed ettevõtja ja turu vahel, seda suurem on selle ettevõtja kalduvus järgida kõnealuseid õigusakte. Seevastu ettevõtja, kellel ei ole seoseid USA turuga ja kelle ettevõtte juhid ei ole valmis mitte kunagi reisima sellesse riiki või muusse riiki, millel on väljaandmislepingud USAga, saab endale lubada kõnealuste seaduste eiramist. Õigusliku riski maandamise kohta vt Masson, A., Shariff, M., ‘Through the Legal Looking Glass: Exploring the Concept of Corporate Legal Strategy’, *EBLR*, 22(1) kd, Wolters Kluwer, 2011, lk 64 jj; samuti Masson, A., Bouthinon-Dumas, H., ‘L’approche Law & Management’, *RTD Com*, nr 2, Dalloz, 2011, lk 238.

[36] Mitu firmat müüvad IT-lahendusi tehingute kontrollimiseks ja jälgimiseks, et teha kindlaks kõnealuste õigusaktide rikkumise riski. Enamasti on need lahendused rahapesuvastase tarkvara osa.

64. Praktikas on paljud suured äriühingud juba loonud eraldi vastavuskontrolli osakonnad, et tagada oma tegevuse kooskõla niisuguste piirangutega.[37] Selle tagajärjel kalduvad need äriühingud, kui nad tegutsevad riikides, mida võivad mõjutada liidu blokeerimisseaduse lisas loetletud õigusaktid, neid järgima ka juhul, kui ei ole antud sellekohaseid juhiseid. Seetõttu on nende õigusaktide mõju vastu võitlemiseks ja Euroopa äriühingute kaitseks vaja, et blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik saaks olla kohaldatav ka juhul, kui kolmanda riigi haldusorganitelt või kohtutelt ei ole tulnud ametlikku juhist kauplemine lõpetada. Nagu kostja on tähele pannud, on blokeerimisseaduse eesmärgid selle seaduse artiklis 1 kokku võetud sõnastusega „nähakse ette kaitse käesoleva määruse lisas esitatud seaduste, sealhulgas määruste ja muude õigusaktide eksterritoriaalse *kohaldamise* mõju eest". Ma ei arva siiski, et artiklis 1 kasutatud sõna „kohaldamine" tuleb blokeerimisseaduse kontekstis käsitada nii, et selle seaduse kohaldamine eeldab lisas loetletud seadustes sätestatud kohustuste konkretiseeritust välisriigi kohtu või haldusorgani juhise vormis. Nimelt on selles sättes ka täpsustatud, et kaitse, mida selle seadusega püütakse kehtestada, kehtib ka nendest õigusaktidest otseselt või kaudselt tulenevate meetmete suhtes, mis seda enam tähendab, et eeldatakse selle kaitse toimimist nende seaduste sätete endi suhtes. Seetõttu usun pigem, et seda on kasutatud viitega liidu seadusandja nähtud probleemile, nimelt, nagu tuleneb blokeerimisseaduse kolmandast ja neljandast põhjendusest, mitte nendes sätestatud keeldude põhimõttele endale, vaid nende eksterritoriaalsele ulatusele.

65. Seda silmas pidades teen ettepaneku vastata esimesele küsimusele järgmiselt: blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav mitte ainult juhtudel, kus niisuguse riigi haldusorgan või kohus, mille seadused ja määrused on loetletud blokeerimisseaduse lisas, on otseselt või kaudselt adresseerinud juhiseid sama seaduse artiklis 11 viidatud isikule. Niisiis kehtib selles sättes sisalduv keeld ka juhul, kui ettevõtja täidab niisugust õigusakti, ilma et välisriigi haldusorgan või kohus oleks enne kohustanud teda seda tegema.

B. Teine küsimus

66. Sisuliselt palub eelotsusetaotluse esitanud kohus teises küsimuses selgitada, kas blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugune riigisisese õiguse tõlgendus, mille kohaselt võib selle seaduse artiklis 11 viidatud isik lõpetada kestvusvõlasuhte OFACi peetavasse SDN-nimekirja kantud lepingupoolega, ilma et ta peaks asjaomaste lepingute lõpetamise otsust põhjendama.

[37] Vt Paine, L. S., „Law, Ethics, and Managerial judgment", *Journal of Legal Studies*, 1994, lk 153–169; Weinstein, S. ja Wild, C. (toim), *Legal risk management, governance and compliance: a guide to best practice from leading experts*, Globe Law and Business, 2013; Verdun F., *Le management stratégique des risques juridiques*, LexisNexis, 2. trükk, 2013, lk 133 jj. Hugues Bouthinon-Dumas' sõnul viitab mõiste „vastavus" sellele, kuidas äriühingud korraldavad oma tegevust, et tulla toime õiguslike piirangutega, millest olenevad osaliselt nende majandustulemused. See põhineb ennetaval lähenemisviisil, mille eesmärk on tagada standardite tõhus kohaldamine organisatsioonis, võttes sisemiselt kasutusele standardid, mis selle organisatsiooni suhtes kehtivad. Konkreetselt saavutatakse vastavus mitme koordineeritud meetme kaudu, mis ulatuvad vastavuskontrollist kuni organisatsioonisiseste karistuste kehtestamiseni iga tuvastatud kõrvalekaldumise eest, milleks tehakse kindlaks õiguslikud riskid, jälgitakse haldus- ja õiguslikke tavasid asjaomases sektoris, suurendatakse äriühingute personali teadlikkust õiguslikest riskidest ja nende kahjulikest tagajärgedest, koolitatakse töötajaid, määratletakse riskipõhimõtteid, jälgitakse standardite järgimist ning korraldatakse rikkumiste avastamist. Nimetatud praktikat viivad nüüdisajal ellu spetsialistid, kes kuuluvad ise organisatsiooni või tegutsevad väliste teenuseosutajatena (näiteks advokaadid või konsultatsioonifirmad). Üha enam äriühinguid võtab tööle vastavuskontrolli spetsialisti ja nende meeskonnad on kasvamas. Bouthinon-Dumas, H., „La compliance: une inflation normative au carré", *Management & Avenir*, 2019/4, nr 110, lk 110 (mitteametlik tõlge). Marie-Anne Frison-Roche'i sõnul viitab „vastavusõigus" õigusaktidele, mis nõuavad teatavatelt nn kriitilistelt erasektori ettevõtjatelt nende positsiooni ja vahendite tõttu üldistes huvides olevate eesmärkide omaksvõtmist, et need eesmärgid saavutada. Frison-Roche, M.-A., *L'apport du droit de la compliance à la gouvernance d'internet*, Rapport commandé par Monsieur le Ministre en charge du Numérique, aprill 2019, lk 13–16.

67. Kuigi ollakse nõus, et Saksamaa lepinguõigus (nagu ka paljude teiste liikmesriikide õigussüsteemid) üldiselt lubab ettevõtjatel lõpetada lepingulisi suhteid teiste ettevõtjatega ilma seda otsust põhjendamata, seisneb käesoleval juhul argument selles, et kui Telekom Deutschland ei saa oma otsust lõpetada lepinguline suhe Bank Melli Iraniga kuidagi põhjendada, ei saa eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks teha, kas see äriühing lõpetas need suhted põhjusel, mis ei riku liidu blokeerimisseadust.

68. Enne kui asun käsitlema küsimust, kas blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see kohustab sama seaduse artiklis 11 viidatud füüsilist või juriidilist isikut põhjendama, miks ta lõpetab lepingu SDN-nimekirjas oleva isikuga, või sellist lepingu lõpetamist kuidagi teisiti õigustama, on kõigepealt vaja tõstatada küsimus, kas sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas saab niisuguse isiku kaaslepinguosaline tugineda blokeerimisseaduse artikli 5 esimesele lõigule. [38]

1. Kas liidu blokeerimisseadus on kohaldatav niisugusele olukorrale nagu põhikohtuasjas?

69. Käesoleval juhul on küsimus selles, kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb käsitada nii, et sellega on antud isikule õigus tugineda sellele sättele selleks, et takistada Euroopa ettevõtjat seda sätet rikkumast, mistõttu Bank Melli Iran saab põhikohtuasjas tugineda sellele artiklile, et vaidlustada kõnealuste lepingute ülesütlemine.

70. Esiteks tuleb tähele panna, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada kitsendavalt, kuna see mõjutab tugevalt ettevõtlusvabadust. Näiteks juhul, kui selle artikli täitmist saaks jõustada niisuguse eraõigusliku isiku nagu Bank Melli Irani hagi peale, tähendaks see tõepoolest teise Euroopa ettevõtja, nagu on Telekom Deutschland, *kohustamist* temaga ärisuhtes olema. See oleks kaugeleulatuv sekkumine tavapärasesse kaubandusvabadusse.

71. Teiseks ei ole liidu blokeerimisseaduses sõnaselgelt viidatud ühelegi õigusele, mida see määrus annab muudele isikutele peale artiklis 11 viidatute. Muu hulgas võib täheldada, et mis puudutab liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku, siis selle sättega tahetakse keelata üldist tegevust, milleks on kohustatud sama määruse artiklis 11 viidatud ettevõtjad, nimelt liidu blokeerimisseaduse lisas loetletud seaduste täitmist. See keeld on üldist laadi ja liidu seadusandja valis võimaluse võtta vastu määrus, mitte direktiiv, mistõttu kui selle sätte eesmärk oleks olnud anda õigusi eraõiguslikele isikutele, võinuks eeldada, et liidu seadusandja käsitleb konkreetseid asjaolusid, millele selles lisas nimetatud õigusakti poolt mõjutatud isik saaks seoses liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeluga oma erahuvide kaitseks tugineda. Seadusandja aga ei ole neid käsitlenud.

72. Kolmandaks on pandud liidu blokeerimisseaduse artikliga 9 (mis on ainus liidu blokeerimisseaduse rikkumise tagajärgedele pühendatud säte) liikmesriikidele kohustus näha ette tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad sanktsioonid selle seaduse rikkumise eest. See – eriti sõna „hoiatav“ – on sõnastusvormel, mis harilikult viitab avalik-õiguslikule, mitte eraõiguslikule täitmise tagamisele. [39]

[38] Selle kohta väärib meenutamist, et kõiki liidu õiguses, sealhulgas aluslepingutes sätestatud norme ei saa eraõiguslikud isikud teiste eraõiguslike isikute vastu maksma panna. Näiteks kaupade vabal liikumisel, mis on küll aluslepingutega tagatud, ei ole põhimõtteliselt horisontaalset vahetut õigusmõju, kuna see tekitab kohustusi vaid riikidele. Vt 29. veebruari 1984. aasta kohtuotsus REWE-Zentrale (37/83, EU:C:1984:89, punkt 18); 17. mai 1984. aasta kohtuotsus Denkavit Nederland (15/83, EU:C:1984:183, punkt 15) ja 24. novembri 1982. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Iirimaa (249/81, EU:C:1982:402, punkt 21).

[39] Liidu blokeerimisseaduse kontekstis tähendab sõna „hoiatav“ seda, et ettenähtud karistused võivad olla samaväärsed nendega, mis on ette nähtud lisas loetletud õigusaktides. Nimelt on vaid sel tingimusel tõenäoline, et kaalumisel kaldutakse eelistama blokeerimisseadust ja järgitakse selle seaduse artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeldu.

73. Neljandaks ei ole liidu blokeerimisseaduse artikli 5 teises lõigus, mis annab komisjonile pädevuse lubada isikutel täielikult või osaliselt järgida nendes õigusaktides sätestatud või neist tulenevaid nõudeid või keelde, ette nähtud, et see institutsioon peaks taolise erandi lubamist otsustades arvesse võtma kolmandate isikute huve, nagu võiks eeldada juhul, kui liidu blokeerimisseaduses oleks tunnustatud nende isikute õigusi, keda liidu blokeerimisseaduse lisas loetletud õigusaktid tõenäoliselt puudutavad. [40]

74. Peale nende argumentide, mis on tuletatud liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu sõnastusest ja kontekstist, seisneb vahest ehk tugevaim argument selle kasuks, et tõlgendada seda sätet lihtsalt nii, et selles on ette nähtud majanduspoliitiline reegel, mitte antud lepingupooltele õigusi, liidu blokeerimisseaduse eesmärkides. [41] Nimelt *ei seisne* need eesmärgid lõpuks USA meetmetes otseselt silmas peetud kolmandate riikide äriühingute kaitses, vaid, nagu on märgitud selle seaduse artiklis 1, loetletud seaduste mõju tõrjumises ning Euroopa äriühingute ja kaudselt ka liikmesriikide riikliku suveräänsuse kaitsmises nende rahvusvahelise õigusega vastuolus olevate õigusaktide eest. [42] Kui Bank Melli Iran saaks maksma panna liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu täitmise niisuguste eraõiguslike täitemeetmetega, nagu on käesolevas asjas vaidluse all, võiks selles näha vastuolu blokeerimisseaduse eesmärkidega, milleks on kaitsta Euroopa äriühinguid (*mitte* neid äriühinguid, kelle vastu esmased sanktsioonid on sihitud), sest see asetab nad peaaegu võimatusse olukorda, mida ei ole põhjust kadestada. [43]

75. Tunnustan nende kaalutluste kaalukust, kuid pean siiski järeldama, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see annab õigusi sellistele kolmandatele isikutele nagu Bank Melli Iran.

76. Lähtun liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu alguse imperatiivsest sõnastusest („ükski artiklis 11 nimetatud isik ei täida […] mingeid nõudeid ega keelde […], mis […] põhinevad […] lisas määratletud seadustel“). Ja justkui sellest jäigast ja kompromissitust sõnastusest ei olnuks küllalt, ammutas liidu seadusandja lisa oma seaduskeelearsenali sügavustest, et tagada selle keelu täielik õigusjõud ja kehtivus („vahetult ega oma tütarettevõtja või muu vahendusisiku kaudu tegutsedes või tahtlikult tegutsemata jättes […], mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas määratletud seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel“).

[40] Pealegi ei avalda komisjon oma otsuseid erandite tegemise kohta, samas kui avaldamine on põhimõtteliselt tingimus, millele õigusaktid peavad vastama selleks, et neile saaks tugineda kolmanda isiku vastu. Põhjus on siiski mõistetav, kuna see võimaldaks asjaomastel välismaistel ametiasutustel teada, milline äriühing ei ole erandit taotlenud ega pea seega kõnealuseid õigusakte järgima.

[41] Mis puudutab teist eesmärki – kaitsta Euroopa äriühinguid selliste õigusaktide mõju eest – ajal, mil 1996. aastal võeti vastu liidu blokeerimisseadus, näis USA kohtupraktika tollane seis viitavat sellele, et takistades liidu äriühinguid USA seadust täitmast, annab blokeerimisseadus neile siis kaitse USA kohtutes. Võib siiski ka väita, et niisuguse kaitse saamiseks piisas sellise keelu avalikust kehtestamisest.

[42] Vt liidu blokeerimisseaduse artikkel 1.

[43] Nimelt on liidu blokeerimisseadusest vähe abi liidu üksustel, kellel on USAs varasid, mille suhtes saavad USA ametiasutused lihtsalt pöörduda kohtusse territoriaalsete täitemeetmete kohaldamiseks. Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 85. Euroopa Parlamendi tellitud aruande kohaselt „võib kumuleeruv efekt, mis tekib USA trahve vältivatest firmadest, keda samal ajal ei nähta sanktsioone täitmas, põhjustada suuri kulusid (ja peavalu) nii ülemere- kui ka kodumaiste turgude pärast muretsevatele Euroopa firmadele. Selles mõttes saavutavad USA sanktsioonid soovitud mõju, kuna need muudavad kahelt poolt tuleva poliitilise riski vabatahtliku võtmise iga firma jaoks väga keeruliseks“. Stoll, T., Blockmans, S., Hagemejer, J., Hartwell, A., Gött, H., Karunska, K. ja Maurer, A., *Extraterritorial Sanctions on Trade and Investments and European responses*, Euroopa Parlamendi rahvusvahelise kaubanduse komisjoni tellitud uurimus, 2020, lk 33. Vt selle kohta ka Truyens, L. ja Loosveld, S., „The EU Blocking Regulation: navigating a diverging sanctions landscape“, *International Company and Commercial Law Review*, 30(9), 2019, lk 490–501, lk 501 ja nõiaringile viitav de Vries, A., „Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)“, *International Business Lawyer*, 26(8), 1998, lk 345, lk 348.

77. Nende sätete need poliitilised eesmärgid on väljendatud ka liidu blokeerimisseaduse põhjendustes. Need põhinevad ka veendumusel (kolmas, neljas ja viies põhjendus), et sedalaadi eksterritoriaalsed õigusaktid rikuvad rahvusvahelist õigust ja ohustavad siseturu tõhusat toimimist. Kuuendas põhjenduses on märgitud, et nendel erandlikel asjaoludel on vaja võtta „[liidu] tasemel meetmed kehtiva õiguskorra, [liidu] huvide ja nimetatud füüsiliste ja juriidiliste isikute kaitseks“, kes kasutavad aluslepingutest tulenevaid õigusi, „kõrvaldades, neutraliseerides, tõkestades või muul viisil tõrjudes kõnealuste ühenduseväliste õigusaktide mõju“.

78. Seega on Euroopa Kohtul õige jõustada liidu blokeerimisseaduse põhjendustes ja materiaalõiguslikes sätetes kajastuv poliitiline valik, mille liidu seadusandja on sõnastanud äärmiselt kompromissitult ja jäigalt.[44] Kui aga mitte tunnustada Bank Melli Irani õigust esitada hagi, oleks selle tagajärg lõpuks niisugune, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus väljendatud põhimõtete jõustamine sõltuks ainult liikmesriikide[45] ja kaudselt komisjoni tahtest.

79. See omakorda tähendaks, et teatavates liikmesriikides, mis ei ole huvitatud liidu blokeerimisseaduse jõustamisest, saaks näiteks selline suurettevõtja nagu Telekom Deutschland teha aktiivse otsuse järgida USA sanktsioonide režiimi, lõpetades lepingu Bank Melli Iraniga.

80. Tema eeskujule järgneksid kindlasti teised ning olukord, kus paljud Euroopa ettevõtjad oleksid vaikselt otsustanud neid sanktsioone (isegi kaudselt) järgida, riivaks kiiresti kogu avalikku poliitikat, millel liidu blokeerimisseadus põhineb. Nendel asjaoludel oleks blokeerimisseaduse artiklis 9 ette nähtud „hoiatavate“ sanktsioonide ähvardus liikmesriikide seadustes tõenäoliselt paljasõnaline ja liidu liikmesriikidel jääks üle vaid Shakespeare'i kuningas Leari kombel protesteerida: „Mina teen […] mis nimelt, ma ei tea veel, aga kohkub maamuna sellest“.

81. Tõepoolest on selle tõlgenduse üks tagajärg selline, et välismaine isik – nagu Bank Melli Iran – saab õiguse esitada hagi Euroopa isiku – nagu Telekom Deutschland – arvel, kes oleks siis kohustatud jätkama lepingulist suhet kliendiga, keda ta enam oma kliendiks ei soovi. Ehkki see ei pruugi mõnelegi rahuldav tunduda, ei näe ma ühtegi muud võimalust kui see, et Euroopa Kohus kinnitab neid avaliku korraga seotud eesmärke, mille jõustamine on liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu eesmärk.

[44] Anthonius de Vries on märkinud: „Komisjon oli liidu blokeerimisseaduse eelnõus juba ette näinud, et teatavatel asjaoludel võib keeld tõsiselt kahjustada asjaomaste isikute ja äriühingute huve või Euroopa [Liidu] enda huve. Seepärast pakkus ta välja loobumise võimaluse, mille nõukogu teatavate muudatustega sellesse määrusesse alles jättis.“ Vt de Vries, A., „Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)“, *International Business Lawyer*, 26(8), 1998, lk 345, lk 349. Vt samuti seda seisukohta toetav Lesguillons, H., „Helms-Burton and D'Amato Acts: reactions of the European Union“, *International Business Law Journal*, 1. kd, 1997, lk 95–111, lk 108, ning Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 86.

[45] Prantsuse parlamendi raporti kohaselt oli kuni 2019. aastani vaid üks juhtum, kus sellele määrusele edukalt tugineti, nimelt aprillis 2007 Austrias, kui sealne pank BAWAG PSK sulges Kuuba pangakontod. Vt Gauvain R., d'Urso, C., Damais, A. ja Jemai, S., „Rétablir la souveraineté de la France et de l'Europe et protéger nos entreprises des lois et mesures à portée extraterritoriale“, Prantsusmaa l'Assemblée nationale'i raport, 2019, lk 26. Hiljem andis Rechtbank Den Haag (Haagi esimese astme kohus, Madalmaad) loa kiirmenetluseks kohtuasjas, mis puudutas Euroopa äriühingu poolt Kuuba äriühinguga sõlmitud lepingu rikkumist USA sanktsioonide hirmus, ja andis korralduse lepingut jätkata. Ehkki see otsus ei põhinenud sõnaselgelt liidu blokeerimisseadusel, märkis see kohus sellegipoolest, et ta ei saa välistada võimalust, et kõnealune lepingu lõpetamine rikub liidu blokeerimisseadust. Rechtbank Den Haag (Haagi esimese astme kohus), 25. juuni 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:6301. Samuti näib, et 2020. aastal saavutasid Kuuba kliendid oma kontode vabastamise ING pangas pärast seda, kui nad olid liidu blokeerimisseaduse alusel panga vastu kohtusse pöördunud. Vt Rechtbank Amsterdam, Claimant *vs.* ING Bank, NL: RBAMS:2020:893 (Amsterdami esimese astme kohus, Madalmaad), 6. veebruar 2020. Ent liidu blokeerimisseaduse kohaldamise näiteid on piiratud arvul. Seetõttu on mõni autor märkinud, et „blokeerimisseadus on osutunud peamiselt paberist tiigriks – mis pelgalt sümboliseerib seda, et liit ei nõustu USA sanktsioonide laia haardega“. Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 98 ja 115, ning sellesama kohta Bonnecarrère, Ph., *Sur l'extraterritorialité des sanctions américaines*, Rapport d'Information, nr 17 (2018–2019), Sénat, Prantsusmaa, lk 20–22.

82. Seda saab testida vahest ka teisiti. Oletagem näiteks, et üks USA äriühing on saavutanud Ameerika Ühendriikides endale soodsa kohtuotsuse Bank Melli Irani vastu ja see kohtuotsus põhineb „otseselt või kaudselt“ USA sanktsioonide režiimil. Oletagem ka, et seejärel soovib see USA äriühing selle USA kohtuotsuse jõustamist Saksamaa kohtutes. Kas saaks väita, et Bank Melli Iranil ei ole õigust pöörduda nendesse kohtutesse selle täitemenetluse peatamiseks, pidades silmas liidu blokeerimisseaduse artiklit 4, isegi kui selles sättes ei ole (ja õigupoolest ju ei olegi) midagi Euroopa-väliste isikute õiguse kohta esitada sedalaadi nõue?

83. Arvan, et see küsimus vastab endale ise ja paljuski saab sama öelda kolmandate isikute õiguste kohta seoses liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõiguga.

2. Kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku saab tõlgendada nii, et see kohustab sama seaduse artiklis 11 viidatud isikuid algusest peale põhjendama, miks nad lõpetavad lepingulise suhte isikuga, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid?

84. Kõigepealt tuleb tähele panna, et seda küsimust tuleb näha Saksamaa õiguse kontekstis, kus isikutel, kes põhikohtuasjas vaidlevad, on lepinguvabaduse alusel õigus mis tahes tähtajatu leping korraliselt üles öelda, ning selle jaoks ei pea olema ega ole vaja kindlaks teha ülesütlemise põhjust. Seepärast tuleb teist küsimust sisuliselt käsitada kui küsimust selle kohta, kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik *kohustab* liikmesriike tunnustama erandit sellest lepinguvabadusest, kui leping on sõlmitud isikuga, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid, mistõttu tuleb selle konkreetse asjaolu esinemise korral esitada põhjendus, et oleks võimalik tuvastada, kas ülesütlemine on ajendantud liidu blokeerimisseaduse lisas loetletud seaduste olemasolust, ning seega anda sellele sättele soovitav toime.

85. Liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu ega ka üldiselt kogu selle seaduse tekstis ei ole tõepoolest midagi, mis toetaks seisukohta, et selle seadusega on kehtestatud kohustus põhjendada ärisuhte lõpetamist isikuga, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid. Olen siiski seisukohal, et igal juhul peab niisugune kohustus järelduma selle seaduse eesmärkidest sisuliselt kõikidel äsja kirjeldatud põhjustel seoses õigusega esitada hagi, et esmalt tagada liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu täitmine. Muidu saaks isik vaikselt otsustada järgida USA sanktsioone sisaldavat õigusakti ja tema ebamäärase vaikimisega, millest ei ole võimalik välja lugeda põhjuseid ja mida ei ole (tegelikult) võimalik meetodite osas kontrollida,[46] satuksid ohtu ja luhtuksid suuremad poliitilised eesmärgid, mida on väljendatud liidu blokeerimisseaduse põhjendustes ja artikli 5 esimeses lõigus.

86. Sisuliselt näibki olevat käesoleval juhul nii juhtunud. See, et Telekom Deutschland püüdis lõpetada lepingut Bank Melli Iraniga (ja nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on märkinud, saatis enam-vähem samalaadsed kirjad veel neljale kliendile, kellest igaühel olid märgatavad seosed Iraaniga) kahe nädala jooksul alates uuendatud USA sanktsioonide jõustumisest, näib arvatavasti rääkivat iseenda eest, olgugi et asjakohane järeldus, mille saaks selle kohta vahest teha, on lõpuks mõistagi eelotsusetaotluse esitanud kohtu tuvastamispädevuses. Kui põhjendus puudub, viitab see kindlasti Telekom Deutschlandi otsusele, et USA sanktsioonide kohaldamise alla sattumisega riskimise asemel (millega kaasneks suurte trahvide, äritegevuse katkemise ja olulise mainekahju oht) järgib ta tegelikult neid sanktsioone, olenemata sellest, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus on ette nähtud vastupidi.

[46] Kohandades Irish Supreme Courti (Iirimaa kõrgeim kohus) sõnu kohtuotsuses Garvey *vs.* Ireland (1981) IR 75.

87. Tuleb muidugi tunnistada, et on palju äriühinguid ja füüsilisi isikuid, kellel oleks eetilisi kõhklusi ja reservatsioone, mis puudutavad äritegevust selliste riikidega nagu Iraani Islamivabariik (ja sellest tulenevalt suuremate Iraani ettevõtjatega, nagu Bank Melli Iran, mida tegelikult kontrollib Iraani valitsus): tema tuumaambitsioonid; tema püüded destabiliseerida oma regioonis teisi valitsusi; tema soov pidada varisõdu, sageli rahastades ja toetades sel eesmärgil terroristlikke rühmitusi; tema usuline fundamentalism ja üldine sallimatus teisitimõtlemise vastu; naiste ja vähemuste diskrimineerimine ning vähekaalutletud surmanuhtluse rakendamine sageli pärast kiiresti läbi viidud – ja vähemalt meie standardi järgi – sügavalt ebaõiglasi kohtumenetlusi on kõik selle riigi tunnused, mida paljud mõistetavalt peavad vastuvõetamatuks ja väga taunitavaks. Äriettevõtja õigus otsustada omaenda ärieetika põhjal, et ta ei aja äri sellise režiimiga, on muidugi üks keskne element südametunnistusevabaduses, mida kaitseb harta artikli 10 lõige 1, ja ettevõtlusvabaduses harta artikli 16 tähenduses.

88. Ent tuvastamaks, et selle põhjal tehtud lepingu ülesütlemise otsuse kohta esitatud põhjendused olid tõepoolest siirad, peab liidu blokeerimisseaduse artiklis 11 viidatud asjaomane isik – käesoleval juhul Telekom Deutschland – minu arvates suutma tõendada oma aktiivset tegelemist ettevõtja *järjepideva* ja *süstemaatilise* sotsiaalse vastutuse põhimõtetega, mis nõuavad talt muu hulgas keeldumist äritegevusest iga äriühinguga, millel on sidemeid Iraani režiimiga.[47]

89. Igal juhul tuleneb liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu kompromissitust sõnastusest siiski, et põhimõtteliselt peab ettevõtja, kes soovib lõpetada muidu kehtiva lepingu Iraani isikuga, kelle suhtes on kehtestatud USA sanktsioonid, eelotsusetaotluse esitanud kohtus veenvalt tõendama, et ta ei teinud seda soovist neid sanktsioone järgida.

90. Selles aspektis, nagu olen juba märkinud, ei ole kostja ülesanne mitte ainult esitada oma otsuse põhjused, vaid ka seda õigustada. Nimelt satuks kõikidel põhjustel, mida olen maininud, ohtu liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu soovitav toime, kui asjaomastel isikutel lubataks peituda oma otsuse suhtes ebamääraselt usutava põhjenduse taha.[48] Olen eelkõige seisukohal, et selle seaduse artiklis 11 viidatud isik ei peaks saama õigustada lepingulise suhte lõpetamist vääramatu jõu mõjul põhinevale lõpetamisklauslile tuginedes, kui ta ei tõenda vähemalt seda, et nimetatud vääramatu jõu mõju ei ole seotud USA sanktsioonidega, mis on ette nähtud blokeerimisseaduse lisas loetletud õigusaktides.[49] Teistsugune järeldus riivaks lepingu lõpetamisest mõjutatud isiku võimet kasutada talle liidu blokeerimisseadusega antud õigusi.

91. Seda märkides ei jäta ma tähelepanuta asjaolu, et esiteks võivad teatavat liiki lepingute puhul olla olulised lepingupoolte vahelised isiklikud kontaktid (*intuitu personae*), kuid see *iseenesest* ei saa välistada nõuet, et lepingu ülesütlemist tuleb põhjendada. Vastupidi, nende lepingute spetsiifilisus ja nendega tekkivad pooltevahelised suhted võivad just kujutada endast õiguspärast põhjust, millega õigustada nimetatud lepingu lõpetamist esmaste sanktsioonidega mitteseotud asjaolude muutumise korral. Käesoleval juhul oleks üsna ebarealistlik eeldada, et kõnealuseid pooltevahelisi lepinguid tuleb nii käsitada: vastupidi, tegu oli mitteisikliku lepinguga, mille olid

[47] Vt analoogia alusel 14. märtsi 2017. aasta kohtuotsus G4S Secure Solutions (C-157/15, EU:C:2017:203, punkt 40).

[48] Mõni advokaat soovitab oma klientidel „otsida alternatiivseid kaubanduslikke põhjusi äritegevuse lõpetamiseks Iraani või Kuubaga“, et minna mööda liidu blokeerimisseaduse kohaldamisest. Vt Doussin, A., Catrain, L. ja Dukic, A., *How to Mitigate sanctions risks*, Hogan Lovells, 2020, slaidid saadaval firma veebisaidil.

[49] Selles suhtes olen lugupidavalt seisukohal, et vastupidi sellele, mida märkis Tribunal de Commerce de Paris (Pariisi kaubanduskohus, Prantsusmaa) kohtuasjas, mis samuti puudutas Bank Melli Iraniga sõlmitud lepingu lõpetamist, ei saa asjaolu, et kõnealuse lepingu sõlmimise kuupäeval oli liidu blokeerimisseadus juba olemas, välistada selle seaduse artikli 5 esimese lõigu kohaldamist põhjendusel, et lepingu vääramatu jõu mõju klauslis, millele lepingu lõpetamiseks tugineti, lepiti kokku selle määruse sätteid arvesse võttes. Nimelt esindab artikli 5 esimene lõik liidu ja tema liikmesriikide põhjapanevat avalikku poliitikat, mistõttu pooled ei tohi sellest kõrvale kalduda. Vt Tribunal de Commerce de Paris (Pariisi kaubanduskohus, Prantsusmaa) 23. jaanuari 2020. aasta otsus kohtuasjas SC Bank Melli Iran Banque Nationale *vs*. SAS Viveo France, nr 2019023091.

omavahel läbi rääkinud kaks ettevõtjat ja millega nähti ette hädavajalike kommunaalteenuste osutamine suure telekommunikatsioonіettevõtja poolt, kellel on sisuliselt asjaomast teenuste osutamise turgu valitsev seisund.

92. See kohustus õigustada lepingu lõpetamist ei seisa siiski eraldi liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud kohustusest, et sama seaduse artikliga 11 hõlmatud isikud ei täidaks selle seaduse lisas loetletud sanktsioone kehtestavaid õigusakte. See on pigem seotud tõendamiskoormisega ja seetõttu ei tule seda õigustust tingimata esitada lõpetamise ajal, vaid selle võib näiteks esitada ka kaitseargumendina pärast seda, kui on algatatud kohtumenetlus, milles taotletakse liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu täitmise tagamist.

93. On tõsi, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt on liikmesriikidel juhul, kui õigusnormid ei ole ühtlustatud, vabadus kehtestada omaenda menetlusnormid, mis reguleerivad liidu õiguse täitmise tagamist. Ma ei arva siiski, et menetlusautonoomia põhimõtet võib kohaldada juhul, kus vajadus tagada soovitav toime tingib tõendamiskoormise teataval viisil jaotumise, nagu käesolevas asjas.[50] Nimelt, isegi kui asuda seisukohale, et tõendamiskoormis on menetlusõiguse,[51] mitte – nagu näib olevat mõnes liikmesriigis – materiaalõiguse küsimus, hoiaks nõue tagada liidu õiguse tõhusus ära selle koormise nihkumise nii, et vaidluse suhtes oleks keeruline kohaldada liidu õigust.

94. Liidu õiguses, kui valdava põhimõtte kohaselt lasub tõendamiskoormis nõude esitajal,[52] on samuti tunnistatud, et teatavatel konkreetsetel asjaoludel võib olla vaja pöörata tõendamiskoormis ümber.[53] Sellist lähenemisviisi on kasutatud näiteks liidu diskrimineerimisvastastes direktiivides – valdkonnas, kus on hästi teada, et diskrimineerivat tegevust võib olla keeruline tõendada.[54]

95. Mis puudutab liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku, on kolmandatel isikutel ilmselgelt kõige keerulisem koguda tõendeid selle kohta, et otsus mitte sõlmida või mitte jätkata ärisuhet on põhjustatud sama seaduse artiklis 11 viidatud isiku tahtest täita USA õigusnorme. Peale ebatõenäolise olukorra, kus selles artiklis viidatud isik näiteks üldse avalikult tunnistaks oma tahet järgida selle seaduse lisas loetletud õigusakte, ei näe ma, milliseid tõendeid saaksid

[50] Nimelt eristab Euroopa Kohus teineteisest *tõendite kogumist* ja *tõendamiskoormist*. Vt seoses apellatsioonkaebustega 19. detsembri 2013. aasta kohtuotsus Siemens jt *vs.* komisjon (C-239/11 P, C-489/11 P ja C-498/11 P, ei avaldata, EU:C:2013:866, punkt 38) ning 28. juuni 2018. aasta kohtuotsus EUIPO *vs.* Puma (C-564/16 P, EU:C:2018:509, punkt 57). Lisaks apellatsioonkaebustele vt selle kohta nt 21. juuni 2017. aasta kohtuotsus W jt (C-621/15, EU:C:2017:484, punkt 24).

[51] Liikmesriikide menetlusautonoomiat piirab siiski liikmesriikide kohustus mitte muuta liidu õigusnormidega antud õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõte), kohaldada liidu õiguse täitmise tagamisel samu õigusnorme nagu need, mis reguleerivad samalaadseid olukordi riigisisese õiguse reguleerimisalas (võrdväärsuse põhimõte) ja järgida liidu õiguse üldpõhimõtteid. Vt nt 27. juuni 2018. aasta kohtuotsus Turbogás (C-90/17, EU:C:2018:498, punkt 43). Samuti, kui tõendite kogumine on selgelt menetlusõiguse küsimus, seostatakse mõnes õigustraditsioonis tõendamiskoormise jaotumist materiaalõigusega. Näiteks Prantsuse õiguses on eeldused ja tõendamiskoormis ette nähtud tsiviilseadustikus, mitte tsiviilkohtumenetluse seadustikus. Saksamaa õiguses võtab seadusandja normi sõnastamisel normiteooria (*Normenbegünstigungstheorie*) kohaselt arvesse tõendamiskoormise jaotumist. Sellele vastavalt tuletavad kohtunikud tõendamiskoormise jaotuse materiaalõigust tõlgendades. Vt *Prütting Münchener Kommentar zur ZPO*, 3. väljaanne, 2008, § 286, nr 113–115. Minu teada ei ole Euroopa Kohus selles küsimuses kunagi selget seisukohta võtnud, sest liidu õiguses on väga sageli täpsustatud, milline on tegelik tõendamiskoormise jaotus.

[52] Vt nt 28. aprilli 1966. aasta kohtuotsus ILFO *vs.* ülemamet (51/65, EU:C:1966:21); 26. jaanuari 1989. aasta kohtuotsus Koutchoumoff *vs.* komisjon (224/87, EU:C:1989:38) või 21. mai 2015. aasta kohtuotsus Schräder *vs.* Ühenduse Sordiamet (C-546/12 P, EU:C:2015:332, punkt 78).

[53] Vt 29. septembri 2011. aasta kohtuotsus Elf Aquitaine *vs.* komisjon (C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkt 56).

[54] Vt nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiivi 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (EÜT 2000, L 180, lk 22; ELT eriväljaanne 20/01, lk 23), artikkel 8; nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79), artikkel 10 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiivi 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (ELT 2006, L 204, lk 23) artikkel 19.

hagejad esitada. Esmaste sanktsioonide all olevate isikutega ärisuhete lõpetamise või sõlmimata jätmise otsuste üheaegsus? Praktikas aga on äriühingul ärisaladuste tõttu äärmiselt keeruline teada, millise otsuse on tarnija teinud teiste äriühingute suhtes.[55]

96. Nendel asjaoludel olen seisukohal, et kui hageja on lihtsalt esitanud esmapilgul usutavaid tõendeid selle kohta, et ühest küljest võib liidu blokeerimisseaduse artikli 11 kohaldamisalasse kuuluv isik, kellega hageja soovib ärisuhet sõlmida või jätkata, tunda muret blokeerimisseaduse lisas nimetatud õigusakti pärast ning teisest küljest vastas ta eeldatavatele selle ettevõtja kliendiks saamise või jäämise tingimustele,[56] on liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu mõju niisugune, et selle seaduse artiklis 11 viidatud isik peab õigustama oma äriotsust vaidlusalune leping lõpetada või keelduda hagejat oma kliendiks võtmast.[57]

97. Võib nõustada, et niisugune tõendamiskoormise pööramine võib mõnegi jaoks näida lepinguvabaduse vastane. Ent nagu Euroopa Kohus on osutanud, on hartas viidatud vabaduste teostamine tagatud vaid vastutuse piires, mida iga kodanik kannab omaenda tegude eest.[58] Samuti võib täheldada, et Euroopa Kohus on vähemalt konkurentsiõiguse kontekstis juba märkinud, et teatavatel tingimustel võib äriühing olla kohustatud kolmandate isikutega lepinguid sõlmima.[59] Nendel konkreetsetel asjaoludel ei eelda ülekaalukad avaliku korraga seotud põhjused, rahvusvahelise õiguse järgimine ja liidu üldine vastumeelsus sedalaadi sekkuvate eksterritoriaalsete õigusaktide suhtes, mis, nagu oleme juba näinud, kajastuvad kõik liidu blokeerimisseaduse põhjendustes ning artikli 4 ja artikli 5 esimese lõigu sätetes, vähemat.[60]

98. Niisiis, mis puudutab menetlust liikmesriigi kohtutes, siis kuna Bank Melli Iran ja Telekom Deutschland olid juba omavahel ärisuhtes ja paistab, et kumbki neist ei ole oma äritegevust muutnud (asjaolu, mis tuleb siiski liikmesriigi kohtul kindlaks teha), olen seisukohal, et Telekom Deutschlandil tuleb tõendada, et vaidlusaluste lepingute lõpetamiseks oli olemas veel mingi objektiivne põhjus *peale selle*, et Bank Melli Irani suhtes olid kehtestatud esmased sanktsioonid, ning eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kontrollida selliste põhjenduste tõesust. Liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu sõnastuse põhjal on selge, et loeb ettevõtja tahe nimetatud sanktsioone järgida, olenemata sellest, kas nende kohaldamine teda tegelikult puudutab.

[55] Muud asjaolud, näiteks see, et äriühing korraldab oma töötajate majasisest koolitust kõnealuste õigusaktide teemal, et tal on nende eeskirjadega seotud põhimõtted või et ta kasutab seirevahendeid näivad olevat tõendid, mida on kolmandatel isikutel keeruline esitada.

[56] Selle aspekti kohta väidab mõni, et liidu blokeerimisseaduse eesmärkidest saaks järeldada, et selle sätte kohaldamine eeldaks ka tõendamist, et vaidlusaluse olukorraga kaasneb kõnealuste õigusaktide eksterritoriaalne kohaldamine. Vt nt Financial Markets law committee, *U.S. Sanctions and the EU blocking statute Regulation: Issues of legal uncertainty*, 2019, punktid 3.5 ja 3.12. Ent kui artikli 5 sõnastus on imperatiivne, ei ole selles toetust niisuguse tingimuse olemasolu kohta. Lisaks, kui – nagu ma kahtlustan – liidu blokeerimisseadus on mõeldud vastumeetmeks rahvusvahelise õiguse mõttes, tuleb asuda seisukohale, et selle eesmärk on üldiselt blokeerida nende õigusaktide mõju.

[57] Need õigustused võivad olla majanduslikud või kaubanduslikud või seotud liidu sanktsioonidega, liidu rahapesu ja terrorismi rahastamise alaste eeskirjadega või isegi USA sanktsioonidega, aga niikaua kui need sanktsioonid ei ole ühe lisas loetletud õigusakti osa.

[58] 27. märtsi 2014. aasta kohtuotsus UPC Telekabel Wien (C-314/12, EU:C:2014:192, punkt 49).

[59] Vt nt 26. novembri 1998. aasta kohtuotsus Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569, punkt 41) ja selle kohta 25. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom *vs*. Commission (C-152/19 P, EU:C:2021:238, punkt 49).

[60] On tõsi, et karistusõigusliku varjundiga küsimustes, nagu seda on minu arvates ka liidu blokeerimisseaduse kohaldamine, on Euroopa Kohus asunud seisukohale, et liidu õigusega on vastuolus see, kui liikmesriigid karistavad füüsilise isiku keeldumist kui sellist uurimise käigus, mille eesmärk on anda pädevale ametiasutusele vastused, mis võivad tõendada selle kodaniku vastutust õigusrikkumise eest. Vt selle kohta 2. veebruari 2021. aasta kohtuotsus Consob (C-481/19, EU:C:2021:84, punkt 58). Euroopa Kohus on siiski aktsepteerinud seda, et liikmesriigi kohus või haldusorgan võib teatavate õigusnormide rikkumise tuvastamiseks tugineda kinnitavate tõendite kogumile (vt selle kohta 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Maxcom *vs*. Chin Haur Indonesia (C-247/15 P, C-253/15 P ja C-259/15 P, EU:C:2017:61, punkt 64)) või lihtsalt pöörata tõendamiskoormise ümber nagu diskrimineerimiskeelu põhimõtte puhul. Vt nt 10. juuli 2008. aasta kohtuotsus Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, punkt 32).

99. Seda arvesse võttes teen ettepaneku vastata teisele küsimusele selliselt, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õiguse tõlgendus, mille kohaselt võib selle seaduse artiklis 11 viidatud isik lõpetada kestvusvõlasuhte OFACi peetavasse SDN-nimekirja kantud lepingupoolega, ilma et ta peaks asjaomaste lepingute lõpetamise otsust üldse põhjendama.

C. Kolmas ja neljas küsimus

100. Sisuliselt palub eelotsusetaotluse esitanud kohus kolmandas ja neljandas küsimuses selgitada, kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et kui selle artikli sätteid ei järgita, on kohtud, kelle poole on pöördunud esmaste sanktsioonide all olev lepingupool, kohustatud andma selle seaduse artiklis 11 viidatud isikule korralduse seda lepingulist suhet jätkata, olgugi et esiteks tuleb blokeerimisseaduse artikli 5 teist lõiku tõlgendada kitsalt, teiseks võib selline korraldus rikkuda harta artiklit 16 ja kolmandaks võivad selle seaduse lisas viidatud õigusakti kohaldamise eest vastutavad ametiasutused niisugust isikut karmilt karistada.

101. Siinkohal tuleb meenutada, et liikmesriigi kohtute kohustus on oma pädevuse piires kohaldada liidu õiguse sätteid, millel on vahetu õigusmõju, et tagada nende täielik toimimine.[61] Kuna ELTL artikli 288 kohaselt on määrus, nagu seda on ka liidu blokeerimisseadus, liikmesriigis vahetult kohaldatav, lasub see kohustus nendel kohtutel ka siis, kui riigisiseses õiguses ei ole sätet, millega see määrus oleks üle võetud.

102. Liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõiguga seoses võib täheldada, et selles sättes ei ole täpsustatud, millised tagajärjed tulenevad sellest, kui sama seaduse artiklis 11 viidatud isik otsustab selle seaduse artikli 5 esimest lõiku rikkudes jätta sõlmimata või lõpetada ärisuhte esmaste sanktsioonide all oleva isikuga, et järgida selle seaduse lisas loetletud õigusakte.

103. Tõsi, liidu blokeerimisseaduse artiklis 9 on sätestatud, et õigusnormid vastuvõetud riigisiseste sätete rikkumise suhtes kohaldatavate sanktsioonide kohta on liikmesriikide kehtestada, kuid need peavad olema tõhusad, proportsionaalsed[62] ja hoiatavad.[63] Seega, kui Euroopa Kohus peaks asuma minu ettepaneku kohaselt seisukohale, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb käsitada nii, et see annab õigusi esmaste sanktsioonide all olevatele

[61] 9. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Simmenthal (106/77, EU:C:1978:49, punkt 16).

[62] Proportsionaalsuse tingimusega seoses tuleb toonitada, et see tingimus ei ole vastuolus hoiatavuse tingimusega, niivõrd kui see lihtsalt eeldab, et *tegelikult* kohaldatav karistus on proportsionaalne kõnealuste faktiliste asjaolude raskusega, samas kui hoiatavuse tagab karistuse oht, s.o võimalike sanktsioonide ulatus. Liidu blokeerimisseaduse puhul sõltub faktiliste asjaolude raskus näiteks blokeerimisseaduse artiklis 11 viidatud ettevõtja käitumise suuremal või väiksemal määral kestvast laadist, samuti sellest, mis laadi õigusakte see isik on järginud ja millised kulud kaasnevad nendes sätestatud karistustega.

[63] Need nõuded on lihtsalt need nõuded, mis tulenevad Euroopa Kohtu praktikast liidu õiguse rikkumise korral. Vt 10. aprilli 1984. aasta kohtuotsus von Colsonja Kamann (14/83, EU:C:1984:153, punkt 28); 21. septembri 1989. aasta kohtuotsus komisjon *vs*. Kreeka (68/88, EU:C:1989:339, punkt 24) ja seoses sellega, mis puudutab ühist käibemaksusüsteemi 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B. (C-42/17, EU:C:2017:936, punktid 34–35).

isikutele, tuleb mõistet „sanktsioon“ igal juhul käsitada laialt, nii et see hõlmab nii kriminaal-, haldus- kui ka tsiviilõiguslikke sanktsioone, mille eesmärk ei pruugi olla tingimata karistada, vaid võib olla ka lihtsalt tagada kõnealuse sätte soovitav toime.[64]

104. See ei tähenda siiski, et sanktsioonide laadi üle otsustamine oleks täielikult liikmesriikide pädevuses. Nimelt tuleb tähele panna, et kui norm delegeerib liidu õigusest tuleneva kohustuse rikkumise korral rakendatavate sanktsioonide määramise liikmesriikidele, piirab seda otsustuspädevust liikmesriikidel, iseäranis aga liikmesriikide kohtutel lasuv kohustus tagada liidu õiguse täielik toime. See kohustus eeldab, et liikmesriigi kohtud heastavad toimepandud õigusvastasest teost tuleneva olukorra ning eelkõige asetavad õiguste omajad olukorda, milles nad oleksid olnud juhul, kui seda õigusvastast tegu ei oleks toime pandud.

105. Järelikult tuleb määruse sätte rikkumise korral eristada liikmesriigi poolt selle rikkumise eest karistamiseks võetavate meetmete hulgas neid, mille eesmärk on karistada, mida on vaja nõutaval tasemel hoiatavuse tagamiseks, ning neid, mille eesmärk on heastada õigusvastasest teost tekkinud olukord ning mida on vaja võtta selleks, et tagada liidu õiguse täielik toime.[65] Esimesel juhul on liikmesriikidel suhteliselt avar kaalutlusruum otsustada, milliseid meetmeid võtta, tingimusel et need meetmed on, nagu ette nähtud, tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad,[66] kuna aga teisel juhul täidetakse liikmesriikide kohustust tagada liidu õiguse täielik toimimine ning see kaalutlusruum võib olla piiratud või lausa olematu.[67]

106. Muu hulgas, kui on rikutud määruse[68] sätet, mis annab õigusi kolmandatele isikutele eeldusel, et see määrus on vahetult täitmisele pööratav, siis isegi kui ei ole täpsemalt reguleeritud menetluskord meetmete võtmiseks eesmärgiga kaitsta selle sättega teatavatele isikutele antud

[64] Mis puudutab karistuste hoiatavust, tähendab see tingimus loogiliselt seda, et määrata võidavad karistused peavad olema vähemalt samaväärsed nendega, mida võidakse määrata lisas loetletud õigusaktide alusel. Muidu langeks kaalukauss lisas loetletud õigusaktide järgimise ja liidu blokeerimisseaduse järgimise vahel süstemaatiliselt esimese kasuks, kusjuures teises ette nähtud sanktsioone peetaks lihtsalt täiendavateks täitmise kuludeks. Vt nt Wils, W. P. J., „Optimal Antitrust Fines: Theory and Practice“, *World Competition*, 29. kd (2), 2006, lk 15: „Hoiatava mõju toimimiseks on vaja, et võimalikku konkurentsiõiguse rikkumist kaaluva äriühingu (või äriühingu eest otsuseid tegeva füüsilise isiku) vaatenurgast ületaks eeldatav trahv eeldatavat kasu. Niisiis loeb see, kuidas võimalik õigusrikkuja subjektiivselt hindab kasu, avastamise tõenäosust ja karistust ning trahvi summat avastamise ja karistamise korral.“ Liidu blokeerimisseaduse kohta on Euroopa Parlamendi tellitud aruandes märgitud: „Vaid juhul, kui ettevõtja peab eeldama, et [liidu blokeerimisseaduse] täitmine on tagatud sama jõuliselt kui USA sanktsioone kehtestavate õigusaktide puhul, on ta valmis viima oma käitumise vastavusse [liidu blokeerimisseadusega] ja eirama USA õigusnorme.“ Stoll, T., Blockmans, S., Hagemejer, J., Hartwell, A., Gött, H., Karunska, K. ja Maurer, A., *Extraterritorial Sanctions on trade and investments and European responses, Study requested by the INA committee of the European Parliament*, 2020, lk 65. See ei tähenda siiski, et alati tuleb määrata maksimumkaristused, sest selliste sanktsioonide ohust, kui see jääb usutavaks, piisab hoiatava mõju saavutamiseks. Samuti, kuna liidu blokeerimisseaduse artiklis 9 on viidatud hoiatavale kohaldatavate sanktsioonide „režiimile“, tuleb järeldada, et tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad peavad olema ette nähtud eri sanktsioonid – olgu kriminaal-, haldus- või tsiviilõiguslikud – tervikuna.

[65] Nt käibemaksuasjades seoses kohustusega näha ette karistavad sanktsioonid pettuse korral vt 20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 19) ja seoses kohustusega olukord heastada 21. novembri 2018. aasta kohtuotsus Fontana (C-648/16, EU:C:2018:932, punktid 33–34). Kuigi üks ja sama meede võib taotleda mõlemat eesmärki, ei ole nõutud, et mõlemad eesmärgid tuleb saavutada sama meetmega. Seega, kui asuda seisukohale, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik annab õigusi isikutele, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid, peavad meetmed, mida liikmesriigi kohtud on kohustatud tsiviilõiguslikust seisukohast võtma, kindlasti olema tõhusad ja proportsionaalsed, kuid mitte tingimata hoiatavad, sest niisugust hoiatavat mõju on võimalik saavutada eraldi, haldussanktsioonide abil.

[66] Nii on mitu Euroopa riiki võtnud liidu blokeerimisseadusega seoses vastu õigusaktid, milles on ette nähtud kriminaalkaristused (Iirimaa, Madalmaade Kuningriik ja Rootsi Kuningriik), teised aga on eelistanud halduskaristusi (Saksamaa Liitvabariik, Hispaania Kuningriik ja Itaalia Vabariik). Vt Bonnecarrère, Ph., *Sur l'extraterritorialité des sanctions américaines*, Rapport d'information du Sénat (Prantsusmaa), nr 17, 2018, lk 20.

[67] Vt muu hulgas 9. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Simmenthal (106/77, EU:C:1978:49, punkt 16); 19. juuni 1990. aasta kohtuotsus Factortame jt (C-213/89, EU:C:1990:257, punkt 19); 20. septembri 2001. aasta kohtuotsus Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 25) ja 17. septembri 2002. aasta kohtuotsus Muñoz ja Superior Fruiticola (C-253/00, EU:C:2002:497, punkt 28).

[68] Direktiivi korral on olukord teistsugune. Kuna selleks, et riik saaks direktiivile isiku vastu tugineda või et direktiivile oleks võimalik tugineda horisontaalselt, kahe eraõigusliku isiku vahel, tuleb direktiiv üle võtta, mistõttu liikmesriikidel on rohkem manööverdamisruumi. Nemad tagavad vaid, et vastavalt ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõttele menetletaks direktiivi rikkumisi samade materiaal- ja menetlusõiguslike reeglite järgi nagu samalaadseid ja sama olulisi riigisisese õiguse rikkumisi. Vt 27. märtsi 2014. aasta kohtuotsus LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190, punkt 44).

õigusi, on liikmesriigi kohtud siiski kohustatud tagama selle sätte täieliku toime.[69] Kõik see paneb liikmesriigi kohtutele igal juhul kohustuse seada (taas) jalule varasem olukord, mis oleks olnud juhul, kui õigusvastast tegu ei oleks toime pandud.

107. Sellega seoses lisaksin, et erinevalt meetmetest, mille eesmärk on karistada, ei saa see kohustus tagada asjaomaste isikute õiguste säilimine ja varasema olukorra taastamine, niivõrd kui see puudutab liidu õigusnormidega antud õiguste olemust, viia liikmesriigiti erineva tulemuseni. Teisisõnu võib õiguste rakendamise menetluskord liikmesriikide kohtutes olla erinev, kuid tulemus peab olema kogu Euroopa Liidu piires põhimõtteliselt ühesugune. Selleks et õigustest saaks liidu kodanike igapäevaelus tegelikkus, ei piisa nende kuulutamisest; need peavad olema ka tagatud tõhusate sanktsioonidega, eriti kui need tulenevad määrusest, mis on ette nähtud olema vahetult kohaldatav.

108. Niisiis olen seisukohal, et kui rikutakse sätet, millega on ette nähtud käitumisnorm, mida tuleb kestvalt järgida (nagu käesoleval juhul), on liikmesriigi kohtud kohustatud andma rikkujale karistusmakse või muu asjakohase sanktsiooni ähvardusel korralduse rikkumine lõpetada, sest vaid sel juhul saab lõpetada toimepandud rikkumise jätkuva mõju ja tagada liidu õiguse järgimise.

109. Seejuures võib täheldada, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik keelab sama seaduse artiklis 11 viidatud isikutel *täita* selle seaduse lisas loetletud õigusakte. Käesoleval juhul keelab kõnealune õigusakt USA-välistel äriühingutel kaubelda isikuga, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid. Seega on tegu üldise keeluga. Seepärast tähendab selle täitmata jätmine, et ühelgi hetkel ei tohi selle seaduse artiklis 11 viidatud isik keelduda ärisuhet jätkamast põhjusel, mis tuleneb USA sanktsioone kehtestava õigusakti olemasolust.

110. Sellega seoses tähendaks tunnistamine, et selle sätte võimaliku rikkumise eest tohib karistada üksnes kindlasummalise hüvitise maksmisega, sedasama, mis tunnistada võimalust, et liidu blokeerimisseaduse artiklis 11 viidatud isik tohib järgida selle seaduse lisas loetletud USA õigusakti väljaspool sama seaduse artikli 5 teises lõigus ette nähtud mehhanismi pelgalt selle eest, et ta maksab lepingust tulenevate õiguste omajatele hüvitist. Kui see tõepoolest nii oleks, oleks liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus väga selgelt sätestatud keeld moonutatud ja avaliku korraga seotud eesmärgid, millele olen juba viidanud, nimelt tõrjuda ja neutraliseerida USA sanktsioone kehtestavate õigusaktide mõju, ei oleks saavutatav.

111. Kuna olen seisukohal, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik annab õigusi isikutele, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid, on selle loogiline tagajärg niisugune, et selle seaduse artiklis 11 viidatud isiku otsust lõpetada lepinguline suhe esmaste sanktsioonide all oleva isikuga, mida ei saa põhjendada millegi muuga peale soovi üht selles seaduses loetletud õigusakti järgida, tuleb pidada kehtetuks, millest tulenevalt on liikmesriigi kohtud kohustatud käsitama seda lepingulist suhet nii, et see on jätkunud nendelsamadel äritingimustel nagu

[69] Minu arvates ei ole menetlusautonoomia põhimõte käesolevas asjas vahetult kohaldatav, kuna see põhimõte puudutab „selliste kohtuasjade menetluslikke üksikasju, mille eesmärk on tagada õigussubjektidele [liidu] õigusest tulenevate õiguste kaitse“. Vt 11. juuli 2002. aasta kohtuotsus Marks & Spencer (C-62/00, EU:C:2002:435, punkt 34); 3. septembri 2009. aasta kohtuotsus Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punkt 24) ja 21. jaanuari 2010. aasta kohtuotsus Alstom Power Hydro (C-472/08, EU:C:2010:32, punkt 17). Meetmed, mida riigisisesed kohtud peavad võtma liidu õiguse rikkumise tagajärgede heastamiseks, ei ole siiski menetlusõigus, vaid on materiaalõigus. Nii näiteks on riigisisesed haldusorganid ja kohtud seoses meetmetega, mille eesmärk on heastada ELTL artikli 108 lõike 3 viimases lauses ette nähtud abiprojektide rakendamise keelu rikkumise tagajärjed, kohustatud tagama nende sätete täieliku toime ja seega ebaseaduslikult antud abi omal algatusel tagasi nõudma. Menetlusautonoomia kehtib ainult sellise tagasinõudmise praktilise korraldamise suhtes. Vt nt 5. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Eesti Pagar (C-349/17, EU:C:2019:172, punkt 92).

varem.[70] Seepärast tähendab niisugune kohustus seda, et vajaduse korral tuleb liikmesriigi kohtutel karistusmakse või muu asjakohase karistuse ähvardusel kohustada liidu blokeerimisseaduse artiklis 11 viidatud isikut jätkama kõnealust lepingut.

112. Sellega seoses ei ole oluline, kas põhikohtuasjas vaidluse all olevates riigisisestes õigusnormides on ette nähtud halduskaristused rahatrahvi kujul. Kuna tuleb nõustuda, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik annab õigusi isikutele, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid, ei võimalda halduskaristuste olemasolu täita otseselt liikmesriigi kohtutel lasuvat kohustust võtta selle sätte rikkumise korral kõik vajalikud meetmed, et tagada nende õiguste täielik toimimine.[71]

113. Harta artikkel 16 seda järeldust minu arvates küsimärgi alla ei sea.

114. Tõsi, harta on kohaldatav sanktsioonidele, mille liikmesriigid on kehtestanud liidu õiguse täitmise tagamiseks,[72] ja ei ole kahtlust, et niisuguse korralduse andmine võib tõenäoliselt mõjutada puudutatud ettevõtja ettevõtlusvabadust, mis on ulatuslikult tagatud harta artikliga 16. Ettevõtlusvabadus hõlmab kahtlemata lepinguvabadust[73] ja järelikult igal juhul ka lepingu sõlmimata jätmise vabadust.

115. Ent nagu olen juba selgitanud: kui nõustuda – ja arvan, et meil tuleb seda teha –, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik annab õigusi ettevõtjatele, kelle suhtes on kehtestatud esmased sanktsioonid, kaasneb vajadusega tagada nende õiguste täielik toime riigisiseste kohtute kohustus anda nende õiguste rikkumise korral selle seaduse artiklis 11 viidatud isikule korraldus jätkata kõnealust lepingulist suhet.

116. Sellest järeldub, et hartaga tagatud ettevõtlusvabaduse rikkumine ei tulene asjaomase eelotsusetaotluse esitanud kohtu kaalutlusõiguse teostamisest, vaid hoopis tema *kohustusest* tagada liidu õiguse täielik toime. Seepärast tuleb võimalikku harta artikli 16 põhjendamatu rikkumise küsimust analüüsida ainult liidu õiguse tasandil.

117. Enne, kui asuda analüüsima, kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik kujutab endast põhjendamatut harta artikli 16 rikkumist, tekib küsimus, kas Euroopa Kohus võib menetluslikult sellist kontrolli läbi viia. Nimelt ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus sõnastanud oma küsimust mitte nii, et see on seotud liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu (või vaidlusaluse USA õigusakti selle seaduse lisasse hõlmamise otsuse) kehtivusega, vaid nii, et see on seotud selle artikli, aga ka harta artikli 16 tõlgendamisega.

[70] Tuleb tähele panna, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt ei saa liikmesriikide riigisisese õigusega seotud kaalutlustele, sealhulgas konstitutsioonilistele kaalutlustele tugineda liidu õiguse soovitava toime piiramiseks. Vt 17. detsembri 1970. aasta kohtuotsus Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114, punkt 3) või 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Melloni (C-399/11, EU:C:2013:107, punkt 59).

[71] Käesolevas asjas on küsimus pigem selles, kas kuni 500 000 euro suurused trahvid tegelikult toimivad hoiatavalt, kuna USA sanktsioonid võivad olla kaks korda suuremad rikkumise aluseks oleva tehingu summast, mille eest karistus määratakse, ja võib niisiis ulatuda miljarditeni.

[72] 16. mai 2017. aasta kohtuotsus Berlioz Investment Fund (C-682/15, EU:C:2017:373, punktid 32–42).

[73] 12. juuli 2018. aasta kohtuotsus Spika jt (C-540/16, EU:C:2018:565, punkt 34) ja 17. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus Schaible (C-101/12, EU:C:2013:661, punkt 25).

1. Euroopa Kohtu võimalusest kontrollida ex officio *liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu ja vaidlusaluse USA õigusakti selle seaduse lisasse hõlmamise otsuse kooskõlalisust*

118. Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole oma küsimustes liidu akti kooskõlalisust sõnaselgelt kahtluse alla seadnud, ei ole Euroopa Kohus kohustatud selle akti kehtivust kontrollima,[74] sest ainult liikmesriigi kohtul, kelle lahendada on kohtuvaidlus ja kes vastutab langetatava kohtuotsuse eest, on pädevus tema menetluses oleva kohtuasja eripära arvestades hinnata nii eelotsuse vajalikkust oma otsuse tegemiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust.[75] Ent kas Euroopa Kohus võib, kui ta ei ole kohustatud liidu õiguse tõlgendamise kohta eelotsuse tegemisel akti kehtivust omal algatusel kontrollima, seda omal algatusel teha?

119. Selles suhtes võib esitada kaks argumenti selle lahenduse vastu. Esiteks tuleneb kohtupraktikast, et tühistamishagi raames ei kujuta kõrgema normi rikkumine endast avalikul huvil põhinevat väidet, mida liidu kohus peaks omal algatusel hindama.[76] Teiseks ei ole eelotsusemenetluse mõte mitte nõuandvate arvamuste sõnastamine üldistes või hüpoteetilistes küsimustes, vaid liidu õigusega seotud vaidluse lahendamine.[77] Kuid Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et vaid juhul, kui liikmesriigi õigus annab kohtule pädevuse kohaldada siduvat õigusnormi omal algatusel, muutub see pädevus selle kohtu kohustuseks omal algatusel tõstatada liidu õigusnormi rikkumise küsimus.[78] Seetõttu ei pruugi järeldus, et liidu õigusnorm on kehtetu, kui pooled ei ole seda vaidluse alla seadnudki, tõenäoliselt avaldada mõju vaidluse tõhusale lahendamisele, kuna niisuguse mõju olemasolu varieerub olenevalt sellest, millist laadi on väited, mida liikmesriigi kohus võib omal algatusel esitada.

120. Sellegipoolest on Euroopa Kohus mitmes kohtuotsuses tunnistanud oma õigust kontrollida eelotsusetaotluses käsitletava sätte kehtivust omal algatusel kahes konkreetses olukorras, nimelt esiteks juhul, kui eelotsuse küsimuse sõnastusest hoolimata ilmneb eelotsusetaotlusest, et selle esitanud kohtu väljendatud kahtlused on tegelikult seotud ametlikult tõlgendada palutava akti kehtivusega, ja teiseks juhul, kui selle akti kehtivus on seatud põhikohtuasjas kahtluse alla.[79] Tõepoolest ei tundu kõnealuse sätte kehtivuse omal algatusel kontrollimine nendes kahes olukorras täiesti vastuolus eespool viidatud kohtupraktikaga, niivõrd kui kehtivuse küsimus on teatavas mõttes juba vaidluse osa, mistõttu võib asuda mõistlikult seisukohale, et niisugune kontroll võiks olla eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarvilik.

121. Tõlgendada palutava sätte kehtivuse omal algatusel kontrollimine eeldab aga selle sätte vastu võtnud institutsioonide õiguse olla ära kuulatud ja liikmesriikide menetlusõiguste austamist. Nimelt, nagu Euroopa Kohus on väga hiljuti taas märkinud, et „[…] täiendavatele küsimustele [mida eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole esitanud] vastamine [läheks] vastuollu Euroopa Kohtu kohustusega anda liikmesriikide valitsustele ja huvitatud pooltele võimalus esitada Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 23 kohaselt märkusi, arvestades asjaolu, et selle sätte

74 Vt selles mõttes nt 13. detsembri 2001. aasta kohtuotsus DaimlerChrysler (C-324/99, EU:C:2001:682, punkt 30).

75 16. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus Welmory (C-605/12, EU:C:2014:2298, punkt 33) ja 5. novembri 2014. aasta kohtuotsus Herbaria Kräuterparadies (C-137/13, EU:C:2014:2335, punkt 50). Nii ei ole Euroopa Kohus muu hulgas kohustatud kontrollima liidu akti kehtivust põhjusel, mille on tõstatanud üks nendest pooltest. Vt 4. septembri 2014. aasta kohtuotsus Simon, Evers & Co. (C-21/13, EU:C:2014:2154, punktid 27 ja 28) ja 28. jaanuari 2016. aasta kohtuotsus CM Eurologistik ja GLS (C-283/14 ja C-284/14, EU:C:2016:57, punktid 45 ja 46).

76 10. detsembri 2013. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Iirimaa jt (C-272/12 P, EU:C:2013:812, punktid 27–29 ja 36).

77 Vt nt 10. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Wightman jt (C-621/18, EU:C:2018:999, punkt 28).

78 14. detsembri 1995. aasta kohtuotsus van Schijndel ja van Veen (C-430/93 ja C-431/93, EU:C:1995:441, punkt 14); 12. veebruari 2008. aasta kohtuotsus Kempter (C-2/06, EU:C:2008:78, punkt 45) ja 6. oktoobri 2009. aasta kohtuotsus Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 54).

79 Vt eelkõige 17. septembri 2020. aasta kohtuotsus Compagnie des pêches de Saint-Malo (C-212/19, EU:C:2020:726, punktid 28 ja 38).

kohaselt tuleb huvitatud isikutele teatada üksnes eelotsusetaotlustest“.[80] Muu hulgas on täiesti ilmne, et kehtetuse tuvastamise tagajärgi silmas pidades on liikmesriikide või asjaomaste institutsioonide otsus selle kohta, kas astuda eelotsusemenetlusse või mitte, tõenäoliselt erinev olenevalt sellest, kas eelotsuse küsimus puudutab akti tõlgendamist või kehtivust.

122. Järelikult, isegi kui eelotsuse küsimused puudutavad vormiliselt vaid sätte tõlgendamist, võib Euroopa Kohus siiski eelotsusetaotluse kontekstis kontrollida omal algatusel akti kehtivust, kui eelotsusetaotlusest või selle kokkuvõttest, mis on teatatud liikmesriikidele nende ametlikus keeles, on *piisavalt selge*, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused on seotud selle akti kehtivusega, mille kohta on ametlikult palutud ainult tõlgendust, või kui selle akti kehtivus on põhikohtuasja keskne ese. Kui see nii ei ole, eeldab austus kõnealuse akti vastuvõtjate ja liikmesriikide eesõiguste vastu, et Euroopa Kohus teataks neile oma kavatsusest selle akti kehtivust omal algatusel kontrollida.

123. Käesolevas asjas nähtub eelotsusetaotlusest aga selgelt, et see on õiguslikult piisav mõistmaks, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu väljendatud kahtlused, millega on põhjendatud neljas küsimus, on seotud „üldise keelu“ olemasoluga, mis tuleneb liidu blokeerimisseaduse vastuvõtmisest ja otsusest hõlmata ITSR selle lisasse. Muu hulgas märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus: „Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul toob teiseste sanktsioonide järgimise keeld kaasa dilemma selliste ELi ettevõtjate jaoks nagu kostja, keda määrus vastavalt selle preambulile kaitseb. […] Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et [liidu blokeerimisseaduse] artiklis 6 sätestatud õigus kahjuhüvitisele ei tasakaalusta seda ohtu piisavalt. Sama kehtib [liidu blokeerimisseaduse] artikli 5 teise lõigu kohase erandkorras loa andmise võimaluse suhtes. […] Seda arvestades kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus, et olukorras, kus Ameerika Ühendriikide turul esineb märkimisväärse majandusliku kahju tekkimise oht, on *üldine keeld* lõpetada kõnealuse ohu ärahoidmise eesmärgil ärisuhted – majanduslikult tähtsusetu – äripartneriga kooskõlas […] harta artiklis 16 sätestatud ettevõtlusvabadusega ja […] harta artiklis 52 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega.“ (Kohtujuristi kursiiv). Lisaks nähtub käesoleva menetluse eri menetlusosaliste seisukohtadest, et nad on täielikult mõistnud eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlusi seoses liidu blokeerimisseaduse kehtivusega.

124. Sellest lähtudes olen seisukohal, et Euroopa Kohus saab omal algatusel kontrollida liidu blokeerimisseaduse ja ITSRi selle seaduse lisasse hõlmamise otsuse kehtivust harta artikli 16 alusel, ilma et ta peaks teatama liikmesriikidele oma kavatsusest seda kontrollida.[81]

2. Liidu blokeerimisseaduse artikli 5 kooskõla harta artikliga 16

125. Sellega seoses tuleb tähele panna, et harta artikli 52 lõike 1 kohaselt võib hartaga tagatud vabaduste rikkumine olla lubatud, kui see on õigusnormidega ette nähtud ja kui seejuures austatakse nende õiguste ja vabaduste olemust. Samuti tuleneb proportsionaalsuse põhimõttest, et piiranguid võib seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

[80] 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus BAKATI PLUS (C-656/19, EU:C:2020:1045, punkt 33). Enne seda vt 16. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus Welmory (C-605/12, EU:C:2014:2298, punkt 34); 6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus T-Mobile Czech Republic ja Vodafone Czech Republic (C-508/14, EU:C:2015:657, punktid 28 ja 29) ning 21. aprilli 2016. aasta kohtumäärus Beca Engineering (C-285/15, ei avaldata, EU:C:2016:295, punkt 24).

[81] Minu meelest ei ole siiski vaja kontrollida, kas määruses 2018/1100 sisalduv otsus hõlmata vaidlusalused USA õigusnormid liidu blokeerimisseaduse lisasse, oli kehtiv, sest eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole seda otsust isegi maininud.

126. Mis puudutab esimesena nimetatud tingimust, ei ole kahtlust selles, et see on täidetud, kuna ettevõtlusvabaduse rikkumist, mis tuleneb liidu blokeerimisseaduse artiklis 11 nimetatud isikutele seatud keelust hartat järgida, tuleb pidada õigusnormidega ettenähtuks, kuna see tuleneb blokeerimisseaduse artikli 5 esimesest lõigust.

127. Teise tingimuse osas, mis puudutab austust ettevõtlusvabaduse põhiolemuse vastu, millest lepinguvabadus on vaid üks aspekt, tuleb tähele panna, et nagu iga hartas ette nähtud vabadus, välja arvatud harta artikliga 1 tagatud inimväärikus, mille kohta on hartas sõnaselgelt märgitud, et see on puutumatu, või võib-olla ka kõik I jaotise sätted,[82] ei kujuta lepinguvabadus endast absoluutset õigust,[83] vaid ametiasutused võivad sellesse üldistes huvides väga mitmesuguselt sekkuda,[84] kuid nimetatud vabaduste institutsioonilisest perspektiivist kehtib tingimus, et need sekkumised on suunatud konkreetsetele olukordadele.

128. Eelkõige lepinguvabaduse osas on Euroopa Kohus juba kinnitanud, et liidu õigusest võib tuleneda ettevõtjale kohustus leping sõlmida, eriti konkurentsiõigusega seotud põhjustel.[85] Nii võib sama loogika kohaselt järeldada, et kuigi vabadus jätta leping sõlmimata on üldjuhul ettevõtlusvabaduse oluline osa, esineb ka olukordi, kus kaalukam huvi kaalub selle õiguse üle. Niisamuti nagu on sätestatud võrdsust käsitlevates õigusaktides, et ettevõtjatel ei ole lepingusuhetes üldsuse esindajatega rassilise või soolise diskrimineerimise õigust, võib esineda muidki olukordi, kus üldise huvi kaalutlused võivad osutuda ettevõtlusvabadusest kaalukamateks. Seega on tegu õigusega, mida tohib piirata, kui järgitakse muid harta artiklis 52 nimetatud tingimusi.

129. Seega tuleb veel analüüsida küsimust, kas liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimest lõiku tuleb pidada meetmeks, mis on liidu tunnustatud üldist huvi pakkuva eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne, mis harta artikli 52 kohaselt eeldab, et niisugune meede on vajalik ja vastab tegelikult niisugusele eesmärgile. Niivõrd kui kohtupraktikas on tõlgendatud neid kahte tingimust nii, et need viitavad tavapärastele proportsionaalsuse kriteeriumidele, eeldab see, et need meetmed peavad sobima taotletava eesmärgi saavutamiseks selles mõttes, et need peavad selle eesmärgi saavutamisele vähemalt kaasa aitama, ja need ei tohi minna kaugemale sellest, mis on selle eesmärgi saavutamiseks sobiv ja vajalik.[86]

130. Sellega seoses tuleb esiteks tähele panna, et nagu juba märgitud, on liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõigu eesmärk kaitsta liitu, tema liikmesriike ning liidu piires põhiõigusi teostavaid füüsilisi ja juriidilisi isikuid selle seaduse lisas loetletud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise eest ja tõrjuda nende õigusaktide mõju. Nagu nähtub selle seaduse kuuendast põhjendusest, moodustab see eesmärk osa üldisematest eesmärkidest säilitada kehtivat õiguskorda ning kaitsta liidu ja liikmesriikide huve välisriikide õigusaktide eksterritoriaalse mõju

[82] Lenaerts, K., „Exploring the limits of the EU Charter of fundamental rights“, *European Constitutional Law Review*, 8. kd (3), 2012, lk 388.

[83] 6. septembri 2012. aasta kohtuotsus Deutsches Weintor (C-544/10, EU:C:2012:526, punkt 54).

[84] 22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich (C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 46); 30. juuni 2016. aasta kohtuotsus Lidl (C-134/15, EU:C:2016:498, punkt 34) ja 16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Adusbef ja Federconsumatori (C-686/18, EU:C:2020:567, punktid 82 ja 83).

[85] Vt 6. aprilli 1995. aasta kohtuotsused RTE ja ITP *vs*. komisjon (C-241/91 P ja C-242/91 P, EU:C:1995:98, punktid 49–57); 26. novembri 1998. aasta kohtuotsus Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569, punktid 38–47) ja 29. aprilli 2004. aasta kohtuotsus IMS Health (C-418/01, EU:C:2004:257, punkt 38) ning kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas Pressetext Nachrichtenagentur (C-454/06, EU:C:2008:167, punkt 133).

[86] Vt selles mõttes nt 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Deutsche Umwelthilfe (C-752/18, EU:C:2019:1114, punkt 52) või 22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich (C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 50). Kohtupraktikas on mõnikord viidatud ka mõnele teistsugusele kriteeriumile, nimelt sellele, et kui valida on mitme sobiva meetme vahel, siis tuleb valida kõige vähem koormav meede ning tekitatavad ebamugavused ei tohi olla taotletavate eesmärkidega võrreldes ebaproportsionaalsed. Ent neid kriteeriume võib käsitada ka nii, et need sisalduvad juba varem mainitud kriteeriumides. Vt nt 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Centraal Israëlitisch Consistorie van België jt (C-336/19, EU:C:2020:1031, punkt 64).

eest, mille ulatust peetakse ebaproportsionaalseks ja mis toimivad vastuolus rahvusvahelise õigusega. Kuna ELL artikli 21 lõike 2 punktides a, b, e ja h on nähtud muu hulgas ette liidu eesmärk kaitsta oma põhihuve, toetada rahvusvahelise õiguse põhimõtteid, ergutada rahvusvahelise kaubanduse tõkete kaotamist ja edendada hea valitsemistavaga maailmakorda, tuleb neid eesmärke pidada liidu tunnustatud üldist huvi pakkuvate eesmärkide hulka kuuluvateks.[87] Need on ka põhjapanevalt tähtsad avaliku korraga seotud eesmärgid, mis kõik kaitsevad liidu liikmesriikide riiklikku suveräänsust.

131. Teiseks näib liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik olevat nende eesmärkide *saavutamiseks sobiv*. Sellega seoses tuleb tähele panna, et nagu juba selgitatud, on selles artiklis pelgalt määratletud tagajärjed, mis tulenevad õigusaktide hõlmamisest selle seaduse lisasse. Tõsi, liidu blokeerimisseaduses ei ole sõnaselgelt ette nähtud, milliste kriteeriumide põhjal võib komisjon otsustada õigusakte sellesse lisasse hõlmata.[88] Kuid selle seaduse eesmärkidest võib järeldada, et põhikriteerium seisneb selles, et välisriigi sanktsioone kehtestaval õigusaktil on eksterritoriaalne mõju, vähemalt selle seaduse tähenduses. Kui seda kriteeriumi arvesse võtta, näib, et meetmega, mis keelab Euroopa äriühingutel järgida selle seaduse lisas loetletud õigusakte, on võimalik eespool mainitud eesmärgid saavutada.[89]

132. Niisugune säte näib olevat ka vajalik, sest eespool nimetatud eesmärkide saavutamiseks ei tundu olevat vähem piiravaid meetmeid, mis oleksid samal ajal ka sama tõhusad.[90]

133. Lõpuks, niivõrd kui vajadus kõnealuse meetme järele ei tekita taotletavate eesmärkidega võrreldes ebaproportsionaalseid ebasoodsaid asjaolusid, millele on Euroopa Kohtu praktikas vahel viidatud, võib täheldada, et Euroopa Kohus on juba nõustunud, et meetmetel, mida liit võtab ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärkidel, võib „olla tagajärgi, mis mõjutavad varalisi õigusi ja kaubandus- või ettevõtlusvabadust, põhjustades sellega kahju isikutele, kes sanktsioonide vastuvõtmiseni viinud olukorra eest kuidagi ei vastuta“.[91]

[87] Sellega seoses tuleb toonitada, et vastumeetmete võtmine on rahvusvahelises õiguses lubatud. Selle kohta, millistel tingimustel on sellised meetmed lubatud, vt 28. jaanuaril 2002 ÜRO Peaassamblee resolutsiooniga heaks kiidetud ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni 53. istungil vastu võetud eelnõu riigivastutuse kohta rahvusvahelise õiguse rikkumisel (Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts) koos kommentaaridega, artikkel 49 jj, ning samuti Leben, Ch., „Les contre-mesures inter-étatiques et les réactions à l'illicite dans la société internationale“, *Annuaire Français de Droit International*, 28. kd, 1982, lk 9–77, ja Sicilianos, L. A., „La codification des contre-mesures par la Commission du droit international“ – *Revue belge de droit international*, 38. kd, 2005, lk 447–500. Igal juhul on osa autoreid seisukohal, et tehniliselt kuulub liidu blokeerimisseadus mõiste „vastukitsendusmeetmed“ alla, mille all mõistetakse ebasõbralikke meetmeid, mis ei ole sellistena rahvusvahelise õigusega vastuolus, sest need ei riku rahvusvahelises õiguses tunnustatud jurisdiktsioonireegleid. Vt Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 82.

[88] See selgete kriteeriumide puudumine õigusaktide lisasse hõlmamiseks võib anda põhjust muret tunda. Ent kuna käesolevas asjas esitatud küsimused neid aspekte ei käsitle, ei analüüsi ma seda küsimust lähemalt.

[89] Tõsi, liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik võib näida mõnevõrra iganenud, sest Ameerika Ühendriikide Federal District Court for the Eastern District of Pennsylvania (Pennsylvania osariigi idapiirkonna föderaalne ringkonnakohus, Ameerika Ühendriigid) loobus oma otsusega kohtuasjas Ameerika Ühendriigid *vs*. Brodie seoses blokeerimisseadusega välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriini kohaldamast. Supreme Court (Ameerika Ühendriikide kõrgeim kohus) ei ole siiski kunagi teinud sõnaselget otsust selle kohta, kas välisriigi suveräänsusest tuleneva kohustuse doktriinile on võimalik tugineda seoses liidu blokeerimisseadusega. Samuti ei ole välistatud, et nimetatud artikkel võib selle doktriini või sarnaste doktriinide põhjal anda kaitset seoses muude õigusaktidega kui need, mis on vaidluse all käesolevas asjas. Igal juhul jääb see säte asjakohaseks seoses eesmärgiga tõrjuda nende õigusaktide mõju.

[90] Sellega seoses rõhutaksin, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimeses lõigus on ette nähtud pelgalt võimalus keelata sama seaduse artiklis 11 viidatud isikutel niisuguste õigusaktide täitmine, mis vastavad blokeerimisseaduses sätestatud tingimustele või tulenevad eesmärkidest, mille tõttu on õigusaktid selle seaduse lisasse hõlmatud. Küsimus, kas käesoleval juhul kujutab otsus hõlmata teatav konkreetne õigusakt lisasse endast proportsionaalset meedet, on selle otsuse kehtivuse kontrolli küsimus ega kuulu läbivaatamisele liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimese lõike alusel.

[91] 25. juuni 2020. aasta kohtuotsus VTB Bank *vs*. nõukogu (C-729/18 P, ei avaldata, EU:C:2020:499, punktid 80 ja 81) ja 24. septembri 2020. aasta kohtuotsus NK (juhtivtöötajate tööandjapension) (C-223/19, EU:C:2020:753, punkt 89).

134. Samuti võivad ettevõtjad liidu blokeerimisseaduse artikli 5 teise lõigu kohaselt taotleda komisjonilt luba erandiks selle artikli esimesest lõigust, eelkõige kui muul viisil käitumine kahjustaks oluliselt nende või liidu huve. Euroopa Kohtu praktika kohaselt piisab niisuguse erandimehhanismi olemasolust tagamaks, et kõnealune keeld ei riku materiaalõiguslikku vabadust põhjendamatult.[92] Nimelt tuleneb ettevõtlusvabaduse rikkumine selles olukorras kõige tõenäolisemalt sellest, kui komisjon keeldub põhjendamatult sellist erandit lubamast.[93]

135. Sellepärast olen seisukohal, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimene lõik kui selline ei ole harta artikliga 16 vastuolus. See aga ei tähenda, et sama peab kehtima seoses otsusega hõlmata õigusakt selle seaduse lisasse. Siiski on selge, et komisjon peab kolmandate riikide kehtestatud õigusakte lisasse hõlmates samuti tagama, et selle hõlmamise tagajärjed on õigustatud ja proportsionaalsed võrreldes liidu blokeerimisseaduse tagajärgedega. Ent eelotsusetaotluse esitanud kohus ega menetlusosalised ei ole seda küsimust tõstatanud ja eelotsusetaotluse esitanud kohus ega pooled ei ole seda küsimust maininudki ning igal juhul ei ole käesolevas asjas väidetud, et USA sanktsioone kehtestavate õigusaktide hõlmamine selle seaduse lisasse ei olnud asjakohane.

V. Ettepanek

136. Kokkuvõttes ei saa ma jätta märkimata, et sellele konkreetsele tulemusele jõudmine mind eriti ei rõõmusta. Nagu käesoleva juhtumi faktilistest asjaoludest on esile tulnud, on liidu blokeerimisseadus väga nüri tööriist, et täita oma otstarvet: steriliseerida USA sanktsioonide sekkuvat eksterritoriaalset mõju liidu piires. Selle steriliseerimismeetodiga kaasneb paratamatult ohvreid ja paljud võivad arvata, et Telekom Deutschland on esimene, kes kannatab, muu hulgas võttes arvesse tema laialdast tegevust Ameerika Ühendriikides. Nagu olen juba vihjanud, on tegu küsimustega, mida liidu seadusandja võib soovida mõtteaineks ja kaalumiseks võtta.

137. Euroopa Kohus aga on lihtsalt kohus ja meie ülesanne on rakendada nõuetekohaselt vastu võetud õigusaktide sõnastust. Eespool nimetatud põhjustel olen seisukohal, et liidu blokeerimisseaduse artikli 5 esimesel lõigul on taolised kaugeleulatuvad tagajärjed, isegi kui nendel asjaoludel võidakse mõelda, et niisugused õigusnormid riivavad ebatavaliselt ja sekkuvalt tavapärast ettevõtlusvabadust. Sellest lähtudes teen ettepaneku vastata Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburgi (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa) küsimustele nii:

1. Nõukogu 22. novembri 1996. aasta määruse (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest, artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav mitte ainult juhtudel, kus niisuguse riigi haldusorgan või kohus, mille seadused ja määrused on loetletud selle määruse lisas, on otseselt või kaudselt adresseerinud juhiseid sama määruse artiklis 11 viidatud isikule. Niisiis kehtib selles sättes sisalduv keeld ka juhul, kui ettevõtja täidab niisugust õigusakti, ilma et välisriigi haldusorgan või kohus oleks enne kohustanud teda seda tegema.

[92] Vt analoogia alusel 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus État luxembourgeois (õigus esitada kaebus maksuteabe taotluse peale) (C-245/19 ja C-246/19, EU:C:2020:795, punkt 92).

[93] Tom Ruysi ja Cedric Ryngaerti sõnul oli 2019. aasta keskpaigaks esitatud kõigest 15 loataotlust. Komisjon ei ole siiski teatanud, millises proportsioonis on need taotlused olnud edukad. Ruys, T. ja Ryngaert, C., „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020, lk 87.

2. Määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugune riigisisese õiguse tõlgendus, mille kohaselt võib selle määruse artiklis 11 viidatud isik lõpetada kestvusvõlasuhte USA Office of Foreign Assets Controli peetavasse Specially Designated Nationals And Blocked Persons Listi kantud lepingupoolega, ilma et ta peaks asjaomaste lepingute lõpetamise otsust üldse põhjendama.

3. Määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et kui selle artikli sätteid ei järgita, on liikmesriigi kohus, kelle poole on pöördunud esmaste sanktsioonide all olev lepingupool, kohustatud andma selle määruse artiklis 11 viidatud isikule korralduse seda lepingulist suhet jätkata, olgugi et esiteks tuleb artikli 5 teist lõiku tõlgendada kitsalt, teiseks võib selline korraldus rikkuda Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 16 ja kolmandaks võivad selle määruse lisas viidatud õigusakti kohaldamise eest vastutavad ametiasutused niisugust isikut seetõttu karmilt karistada.